

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Чернівці
ЗЕЛЕНА БУКОВИНА
2011

ББК:
УДК

Рекомендовано Вченою радою
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України,
протокол № 6 від 26 травня 2008 року

Автори:

Н.Г. Ничкало (передмова); І.А. Зязюн (1.1.), М.І. Чембержі (1.2), С.В. Коновець (1.3.), Л.А. Руденко (1.4.), Н.О. Філіпчук (1.5.), О.М. Отич (2.1.), Н.Є. Миропольська (2.2), С.О. Соломаха (2.3.), Л.В. Макаренко (2.4.), М.П. Вовк (2.5.), Г.І. Сотська (2.6.) С.В. Ковальова (2.7.), Т.В. Котирло (2.8.)

Рецензенти:

Л.О. Хомич, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, доктор педагогічних наук, професор.

М.П. Лещенко, завідувач кафедри педагогіки Національного університету імені Тараса Шевченка, доктор педагогічних наук, професор.

Творчий розвиток особистості засобами мистецтва: навчально-методичний посібник / за ред., передмова Н.Г. Ничкало. – Чернівці: Зелена Буковина, 2011. – 255 с.

У монографії висвітлено історичні, теоретичні та методичні засади творчого розвитку особистості засобами різних видів мистецтва; обґрунтовано філософські, наукові та мистецтвознавчі підходи до розуміння сутності мистецтва як культурного феномену, що має потужний творчий потенціал й здатний формувати його в особистості у процесі творчої мистецької діяльності; визначено методологічні, педагогічні принципи вивчення вітчизняної та світової культурної спадщини у системі професійної, педагогічної освіти; розглянуто актуальні проблеми використання мистецтва у змісті допрофесійної та професійної підготовки учнівської молоді.

Рекомендовано для науковців і педагогів-практиків загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних навчальних закладів, викладачів та студентів вищих та середніх педагогічних та спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, працівників інститутів післядипломної педагогічної освіти, аспірантів і докторантів.

ISBN

© Ничкало Н.Г., Зязюн І.А., Чембержі М.І.,
Отич О.М., Коновець С.В., Руденко Л.А.,
Філіпчук Н.О., Миропольська Н.Є.,
Соломаха С.О., Макаренко Л.В., Вовк М.П.,
Сотська Г.І., Ковальова С.В., Котирло Т.В.

© Інститут педагогічної освіти і
освіти дорослих НАПН України, 2011

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4-11
------------------------	------

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

1.1. Безсвідоме у виявах пізнавально-творчого процесу особистості (І.А. Зязюн)	12-23
1.2. Становлення системи професійної мистецької освіти в Україні: історія і сучасність (М.І. Чембержі)	24-37
1.3. Творче мислення як основа для розвитку креативності майбутнього учителя (С.В. Коновець)	38-46
1.4. Естетичні ідеї у філософських поглядах минулого (Л.А. Руденко).....	47-58
1.5. Розвиток пісенної культури в Західній Україні (XIX – початок XX ст.) (Н.О. Філіпчук).....	69-74

РОЗДІЛ ІІ.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ РІЗНИХ ВИДІВ МИСТЕЦТВ

2.1. Технологія розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійної школи на основі використання мистецтва (О.М. Отич)	75-131
2.2. Технологія формування художньої культури учнів професійно-технічних закладів (спеціальність “кваліфікований робітник: агент по туризму”) (Н.Є. Миропольська).....	95-109
2.3. Технологія розвитку художньо-естетичного світогляду майбутніх вчителів засобами театрального мистецтва (С.О. Соломаха).....	110-146
2.4. Творчий розвиток дошкільників засобами театру (Л.В. Макаренко).....	147-166
2.5. Фольклоризм літератури як чинник творчого розвитку особистості (М.П. Вовк)	167-189
2.6. Творчий розвиток особистості засобами художнього конструювання (Г.І. Сотська).....	190-214
2.7. Зміст та особливості використання творчих завдань вчителями музики у системі післядипломної освіти (С.В. Ковальова).....	215-237
2.8. Творчий розвиток особистості засобами хорового мистецтва: історичний аспект (Т.В. Котирло).....	238-251

АВТОРИ	252
---------------------	-----

РОЗДІЛ II

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ РІЗНИХ ВИДІВ МИСТЕЦТВ

2.1. ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ МИСТЕЦТВА

Кадрове забезпечення системи вітчизняної професійно-технічної освіти є упродовж останніх років однією з найбільш актуальних і водночас найбільш болючих проблем цієї освітньої галузі. Це зумовлено об'єктивними економічними й соціальними процесами, що відбуваються в Україні: затяжною кризою усіх соціальних інститутів, зниженням обсягів виробництва, падінням соціального престижу праці педагога ПТНЗ внаслідок його вкрай низького соціального статусу й відсутності належної уваги до нього з боку держави. Наслідком цих процесів є небажання обдарованої молоді вступати до професійно-педагогічних навчальних закладів, що готують педагогічних працівників для системи професійної освіти й приплив до них слабо підготовлених абітурієнтів, які нерідко не лише не мають професійно-педагогічної спрямованості, але й байдуже чи навіть негативно ставляться до професії педагога. Таке ставлення до професійно-педагогічної діяльності спричинює небажання студентів опановувати професійно необхідні знання, а нерідко й взагалі – відразу до навчання.

Втім причини цієї проблеми слід шукати не лише у зовнішніх – соціальних – чинниках, а й у чинниках суто суб'єктивних, найважливішим з яких є, на думку академіка І. Зязюна, втрата викладачами навчальних закладів авторитету серед учнів і студентів через їхню нездатність ефективно виконувати функцію “ведення їх за собою”, інакше кажучи – “дітоведення” (адже термін “педагогіка” походить від давньогрецького *παίδες* – діти і *άγω* – веду) або “людиноведення” (якщо розглядати цю функцію у контексті завдань нової педагогічної галузі – андрагогіки). Внаслідок цього утворюється своєрідне замкнене коло: педагог ПТНЗ, який не бажав ходити на навчання до професійно-педагогічного закладу, зумовлює небажання вчитися в учнів професійно-технічного навчального закладу, оскільки не може зацікавити їх своїм предметом, запалити власним інтересом до професії, викликати позитивні почуття у процесі її опанування.

Розв'язання цієї гострої проблеми покладається сьогодні на освітян, які мають задіяти в процесі її вирішення усі наявні в них соціальні й педагогічні чинники. Зважаючи на те, що матеріальними чинниками професійна освіта володіє у досить обмеженому обсязі, вона має більш активно використовувати чинники морально-психологічні, які, по-перше, не вимагають значних витрат, а по-друге, дають більш надійні й тривалі педагогічні результати. Одним із таких

чинників є інтерес до професії педагога ПТНЗ, на основі якого в студентів виникає бажання до оволодіння нею й формується стійка педагогічна спрямованість.

Пробудити у майбутніх педагогів професійної школи інтерес до своєї професії можна, на наше переконання, за умов кардинального оновлення змісту сучасних технологій їхньої професійної підготовки. Це вимагає переосмислення сутності самого поняття “технологія” й визначення її не просто як “системи алгоритмізованих операцій і дій, виконання яких гарантовано зумовить досягнення очікуваного педагогічного результату”, а як “вчення про майстерність, мистецтво”, що закладено вже у цьому терміні. Адже саме завдяки технології реалізується мистецька триєдність “*poesis – mimesis – techné*”, виявляються смисли й втілюються ідеї, які педагог хоче донести до своїх вихованців.

Усвідомлення науковцями і викладачами навчальних закладів України освітнього значення технології зумовило активну розробку й впровадження до освітньої практики інноваційних креативних педагогічних технологій, набуття ними все зростаючої популярності.

Відзначаючи ефективність означених технологій у професійній підготовці студентів професійно-педагогічних навчальних закладів різних рівнів акредитації, зауважимо, що вони не можуть охопити усіх аспектів їхнього творчого розвитку й не спрямовані на розвиток їхньої творчої індивідуальності, яка є запорукою досягнення ними найвищого – “мистецького” – рівня їхньої педагогічної майстерності. У зв’язку з цим наші наукові пошуки були спрямовані на обґрунтування змісту та складових технологій розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійної школи на основі використання мистецтва.

Ми визначаємо її як *цілісну алгоритмізовану систему педагогічних операцій і дій, що забезпечують педагогічне цілепокладання, змістові, інформаційно-предметні та процесуальні аспекти розвитку властивостей творчої індивідуальності майбутніх педагогів ПТНЗ засобами мистецтва, а також моніторинг якості цього процесу.*

Сутність запропонованої технології полягає у такій організації їхньої професійної підготовки, за якої розвиток творчої індивідуальності студентів стає сенсом і метою навчально-виховної діяльності професійно-педагогічного навчального закладу, а сама ця діяльність спрямовується на “відкриття” майбутніми педагогами професійної школи їхніх педагогічних можливостей у творчій педагогічно-мистецькій діяльності, відштовхуючись від їхнього реального художньо-творчого й педагогічного досвіду, утилітарного й гедоністичного розуміння значення мистецтва й поступово розширюючи його до формування потреби у прекрасному, спрямованості на перенесення цього прекрасного до своєї професійно-педагогічної діяльності.

Це передбачає: корекцію змісту професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання з метою забезпечення її культуровідповідності та художньо-творчої спрямованості; виявлення форм і методів використання мистецтва у навчально-виховному процесі професійно-

педагогічних навчальних закладів, які сприяють розвитку творчих педагогічних якостей студентів; активне залучення їх до різноманітних форм позанавчальної культурно-мистецької та науково-пошукової діяльності.

Складовими технології розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійної школи є: *педагогічне цілепокладання; відбір і структурування змісту мистецького компонента професійно-педагогічної підготовки; інформаційно-предметні та процесуальні компоненти цієї підготовки (форми, методи, прийоми навчання, алгоритм діяльності його суб'єктів); її науково-методичний та навчально-методичний супровід, а також її педагогічний результат.*

Педагогічне цілепокладання передбачає визначення мети, завдань та принципів розвитку творчої індивідуальності студентів професійно-педагогічних навчальних закладів, серед яких найважливішими, на нашу думку, є принцип *посилення креативності змісту навчальних дисциплін шляхом впровадження до нього мистецького компонента* та принцип *опори на образ*. При цьому ми спираємося на ідеї академіка І.Д. Беха, який, доводячи психологічну й педагогічну впливовість образу, обґрунтував *закони його емоційного впливу на особистість: сенсомоторної цілісності, емоційного узагальнення, спрямовуючої сили первинної емоційної реакції, переживання переживань, розгляду емоції як психологічної дії, зворушливого емоційного впливу, виразності стимулу.*

Покладання в основу розробки технології розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійної школи засобами мистецтва описаних вище принципів і законів змінює педагогічну позицію викладача професійно-педагогічного навчального закладу. Його завданням стає заохочення студентів до творчої педагогічно-мистецької діяльності, підтримка їхнього сходження до власної творчої індивідуальності та надання їм допомоги у визначенні власних параметрів навчання й пошуку інформації, необхідної для його здійснення.

Динаміка цього процесу передбачає рух від повної залежності студентів від педагога до все більш зростаючого їхнього самоуправління.

Як базовий елемент технології розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів ПТНЗ засобами мистецтва педагогічне цілепокладання детермінує усі наступні складові цієї технології, передусім, *зміст* мистецького компонента професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. Він охоплює, окрім сформульованих відповідним чином професійних педагогічно-мистецьких знань та досвіду репродуктивної педагогічно-мистецької діяльності за визначеними стандартами, ще й досвід художньо-творчої педагогічної діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до світу, засвоєння якого забезпечує аксіологічну спрямованість процесу розвитку творчої індивідуальності студентів.

Виходячи з ідеї О. Рудницької щодо необхідності забезпечення відповідності змісту освіти її основним компонентам (пізнавальному, практичному та емоційному), ми обрали за основу відбору і структурування змісту запропонованої технології такий алгоритм організації навчально-

виховної діяльності у професійно-педагогічному навчальному закладі: *мотивація творчої педагогічно-мистецької діяльності + набуття педагогічно-мистецьких та мистецтвознавчих знань + вироблення педагогічно значущих художньо-творчих умінь + формування педагогічних цінностей*.

Відповідно до цих елементів зміст технології структуровано за чотирма блоками: *мотиваційним, когнітивним, праксеологічним та аксіологічним*. Така його побудова дозволяє не лише спрямувати майбутніх педагогів професійного навчання на активне сприйняття і засвоєння необхідних їм педагогічно-мистецьких та професійно-педагогічних знань, але й залучити їх до емоційного переживання та “проживання” навчального матеріалу, спонукати їх до вироблення свого ставлення до нього й самостійної діяльності щодо закріплення цих знань, умінь і досвіду творчої педагогічно-мистецької діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до світу в процесі виконання творчих мистецьких завдань.

Оскільки передача соціально-культурного досвіду та гуманістичних цінностей людства “не може бути ефективною, якщо не активізується особистісно-сміслова сфера людини” (О. Рудницька), то зміст технології побудовано на основі забезпечення єдності гедоністичної й розвивальної функцій мистецтва, що знайшло відображення в принципі єдності насолоди, творчості й надзусиль, сформульованому Ю. Азаровим. Саме ця єдність забезпечує *мотивацію* майбутніх педагогів ПТНЗ до творчої педагогічно-мистецької діяльності.

Когнітивна складова змісту технології розвитку творчої індивідуальності студентів спеціальності “Професійна освіта (за профілем)” засобами мистецтва містить сукупність систематизованих і чітко структурованих педагогічно-мистецьких, мистецтвознавчих, психолого-педагогічних, методичних та спеціальних знань, оволодіння якими забезпечує теоретичну основу для формування в них компонентів творчої індивідуальності.

Ця складова змісту технології набуває реального педагогічного значення лише в поєднанні з *праксеологічною*, оскільки наявність знань про творчу індивідуальність, сутність процесу її розвитку, та потенційні можливості у ньому мистецтва є необхідною, але не достатньою умовою для того, щоб майбутній педагог професійного навчання дійсно став творчою індивідуальністю. Це уможлиблюється лише на основі активного й систематичного залучення його до практичної творчої педагогічно-мистецької діяльності, постійного вправлення у ній.

Оскільки зміст мистецької технології розвитку творчої індивідуальності студентів професійно-педагогічних навчальних закладів ґрунтується на інтелектуально-естетичних, духовно-моральних та акмеологічних цінностях мистецтва, що виступають естетичними засадами формування в них професійно-педагогічних та особистісних цінностей, то фундаментальне значення для змісту розробленої нами технології має його *аксіологічна* складова.

Структурування змісту технології розвитку творчої індивідуальності студентів спеціальності “Професійна освіта (за профілем)” на основі використання мистецтва передбачало:

– посилення художньо-творчої й педагогічної спрямованості викладання суспільно-гуманітарних, загальнонаукових та фахових мистецьких дисциплін;

– педагогічно доцільне впровадження елементів мистецтва та відомостей у галузі мистецтва до змісту психолого-педагогічних дисциплін на основі встановлення міжпредметних зв’язків;

– розширення блоку дисциплін циклу педагогічної майстерності шляхом запровадження елективного інтегрованого спецкурсу “Педагогіка мистецтва” (42 год.) з варіативним спецпрактикумом “Творчі педагогічно-мистецькі майстерні” (64 год.), розробленим відповідно до обґрунтованої нами типології творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійного навчання¹;

– формулювання педагогічно-мистецької тематики науково-дослідної роботи студентів, введення мистецтва до змісту педагогічної й переддипломної практик та організацію культурно-мистецької діяльності у професійно-педагогічному навчальному закладі.

Забезпечення педагогічної й художньо-творчої спрямованості викладання дисциплін суспільно-гуманітарного, загальнонаукового й спеціального циклів відбувалося шляхом введення на міжпредметній основі до їх змісту мистецького теоретичного та ілюстративного дидактичного матеріалу, який дозволяв виявити зв’язок мистецтва, філософії, науки й освіти; обґрунтувати вплив НТР й становлення масового виробництва на розвиток загальної, професійної та естетичної культури майбутнього фахівця, появу індустріальної естетики, поширення масового мистецтва й формування його масового споживача, вироблення нових критеріїв оцінки художніх творів тощо.

Зокрема до змісту циклу *загальнонаукових, фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін* було введено на міжпредметній основі концепції та ідеї щодо єдності науки і мистецтва митців, філософів, науковців та інженерів: К. Бодака, П. Габорьяні, Леонардо да Вінчі, М. Мерсенна, В. Кандинського, Ле Корбюзьє, А. Горського, М. Жуковського, А. Туполева, С. Корольова, В. Шухова, Г. Гачева, Г. Гребенюка, Г. Тарасенко, В. Яковлева та ін.; науково-популярні поетичні видання тощо.

Упровадження мистецького компонента до змісту *суспільно-гуманітарних дисциплін* та фізичної культури спрямовувалося на виявлення ролі й місця естетики і художньої культури в економічних, екологічних, політичних та інших суспільних процесах, оволодіння майбутніми педагогами ПТНЗ культурою мовлення та основами ораторського мистецтва, забезпечення

---

¹ *Отич О.М.* Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти: монографія / О.М. Отич; за наук. ред. І.А. Зязюна. – Чернівці: Зелена Буковина, 2007. – 752 с. – С. 565-577.

естетичних засад формування та розвитку якостей і властивостей їхньої творчої індивідуальності.

Розширення циклу психолого-педагогічних дисциплін передбачало впровадження до нього елективного інтегрованого спецкурсу “Педагогіка мистецтва” та варіативного елективного спецпрактикуму “Творчі педагогічно-мистецькі майстерні”, програми та тематичні плани яких представлено нижче.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН І ПРОГРАМА ІНТЕГРОВАНОГО ЕЛЕКТИВНОГО СПЕЦКУРСУ „ПЕДАГОГІКА МИСТЕЦТВА” для студентів спеціальності „Професійна освіта (за профілем)”

Пояснювальна записка

Проголошення гуманізації в якості провідного принципу сучасної професійно-педагогічної освіти з усією очевидністю вимагає перебудови цієї галузі на якісно нових методологічних засадах, відповідних науково-мистецькій освітній парадигмі й спроможних забезпечити реалізацію культуротворчої й людинотворчої місії освіти. У зв'язку з цим увага вчених і педагогів все частіше звертається до мистецтва, в якому вони вбачають не лише „самосвідомість культури”¹, але й важливий педагогічний резерв, спроможний значно підвищити ефективність формування та розвитку особистості. Адже людина, яка не пройшла школу мистецтва, ніколи, на переконання І. Зязюна, не стане людиною у розумінні її гуманістичності й не відчуватиме себе реалізованою у житті.

Посилення уваги працівників різних галузей освіти до соціокультурного й педагогічного потенціалу мистецтва спричинює їхні наукові пошуки щодо визначення його сутності, педагогічних функцій та значення у формуванні особистості й становленні її індивідуальності. При цьому одні з науковців-педагогів вважають його засобом навчання, виховання та розвитку людини упродовж її життя, інші, наголошуючи на обмеженості такого розгляду, називають його чинником гуманізації освіти, компонентом її змісту, фактором розвитку особистості, детермінантою її етнічної та культурної ідентифікації, елементом соціокультурного середовища тощо. Оскільки жодне з цих тлумачень не може повною мірою розкрити усіх педагогічних можливостей мистецтва, адже висвітлює лише один з аспектів його функціонування в освіті, то найбільш доцільним було б, на нашу думку, об'єднати їх у загальному понятті “педагогіка мистецтва”, яке б давало визначення останньої як сфери наукової діяльності людини щодо вироблення й теоретичної систематизації науково-педагогічних знань про використання педагогічного потенціалу мистецтва у формуванні особистості та розвитку її індивідуальності, а також адекватно описувало практичну мистецько-педагогічну діяльність, спрямовану на досягнення цього знання та організацію навчально-виховної роботи в різних закладах освіти засобами мистецтва.

---

¹ Каган М.С. Философия культуры /М.С. Каган. – СПб., 1996. – С. 132-134.

Водночас, для того, щоб ефективно використовувати педагогіку мистецтва у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців та саморозвитку власної творчої індивідуальності, студенти професійно-педагогічних закладів освіти повинні бути компетентними в питаннях щодо її сутності, головних компонентів, специфічних особливостей змісту та організаційних форм, можливостей щодо розвитку педагогічного мислення, загальної і професійної культури, спеціальних здібностей та професійно значущих якостей особистості майбутніх педагогів ПТНЗ тощо.

На розв'язання цих завдань спрямований інтегрований елективний спеціальний курс “Педагогіка мистецтва”, який вивчається у VII семестрі й розрахований на 42 годин (14 год. – лекц., 14 – практ., 4 – лаб., 10. сам. роб.). У кінці курсу передбачено залік (2 год.).

Мета спецкурсу полягає в озброєнні студентів знаннями з педагогіки мистецтва та вміннями використовувати її творчий потенціал у розвитку власної творчої індивідуальності та творчої індивідуальності своїх учнів.

Завдання курсу охоплюють:

1. Усвідомлення майбутніми педагогами професійного навчання соціальних та педагогічних функцій мистецтва.
2. З'ясування ними сутності й фундаментальних засад педагогіки мистецтва, визначення її складових, обґрунтування її потенціалу у розвитку творчої індивідуальності.
3. Встановлення взаємозв'язку між процесами національно-культурної ідентифікації та індивідуалізації особистості.
4. Аналіз і практичне оволодіння педагогічними можливостями мистецтва як чинника, засобу, детермінанти, компонента змісту, складової соціокультурного середовища розвитку творчої індивідуальності суб'єктів педагогічного процесу.
5. Ознайомлення з вітчизняним та зарубіжним досвідом використання педагогіки мистецтва у процесі розвитку творчої індивідуальності учасників педагогічного процесу.
6. Стимулювання потреби студентів у самовдосконаленні та постійному творчому зростанні.

Викладання спецкурсу ґрунтується на *принципах* інтеграції мистецьких та професійних знань, культуровідповідності, гуманістичної і творчої спрямованості, методичної доцільності й дотримання міри в застосуванні мистецтва; встановлення інтер-, між- та мета-предметних зв'язків; індивідуалізації навчання; зв'язку теорії і практики; контекстності навчання; навчання і виховання студентів „на високому” (Б. Вишеславцев); професійно-педагогічної й художньо-творчої зорієнтованості педагогічного процесу; його естетизації, романтизації тощо.

Спецкурс базується на теоретичних знаннях, отриманих студентами в ході вивчення суспільно-культурологічних, спеціальних та психолого-педагогічних дисциплін (передусім, тих, що стосуються сутності індивідуальності, творчої індивідуальності особистості, а також різних аспектів вивчення мистецтва). Він має проблемний, творчо-розвивальний характер і

стимулює самостійну роботу студентів щодо самопізнання й розвитку якостей і властивостей своєї творчої індивідуальності засобами мистецтва.

Програмою курсу передбачено перехід до нових технологій навчання, побудованих на засадах гуманістичного, особистісно-креативного та етнокультурологічного підходів.

За результатами опанування спецкурсу у студентів мають сформуватися такі *якості їхньої творчої індивідуальності*, як: сенсорна гострота, довільне й цілеспрямоване художнє сприйняття, естетичне сприймання; емоційний слух; логічна, емоційна, образна, зорова, слухова пам'ять; розподіленість, концентрованість і творча зосередженість уваги; дивергентне, саногенне художньо-образне, імагінативне, логічне та інтуїтивне мислення, вміння мислити дією; творча, образна педагогічна уява; фантазія; емоційна грамотність; позитивна естетична почуттєвість; художні, творчі та педагогічні здібності; здатність до педагогічної імпровізації та візуалізації, педагогічний оптимізм; педагогічний артистизм; педагогічна інтуїція; педагогічна кмітливість; креативність; ціннісні орієнтації; гуманістична життєва і професійна позиція; гуманістична спрямованість; педагогічні переконання; творча активність тощо.

У ході вивчення спецкурсу майбутні педагоги професійного навчання мають отримати *знання* щодо:

- соціальних і педагогічних функцій мистецтва;
- жанрової й видової його специфіки;
- сутності, структури та завдань педагогіки мистецтва;
- особливостей впливу мистецтва на розвиток творчої індивідуальності майбутнього педагога професійної школи;
- мети, завдань та способів використання мистецтва у процесі розвитку творчої індивідуальності;
- змісту креативної мистецько-педагогічної технології розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійної школи;
- критеріїв відбору мистецького матеріалу, використовуваного як основи розвитку творчої індивідуальності суб'єктів педагогічного процесу;
- вітчизняного й зарубіжного досвіду використання педагогіки мистецтва у розвитку творчої особистості та становленні її індивідуальності;
- методик педагогічної діагностики рівнів розвитку компонентів творчої індивідуальності;
- принципів побудови індивідуальної програми творчого професійного зростання засобами мистецтва.

У процесі вивчення спецкурсу студенти мають засвоїти такі *вміння*:

- орієнтуватися у царині мистецтва, основних його видах і жанрах, вміти визначити художню та педагогічну цінність мистецького твору;
- здійснювати педагогічно обґрунтований відбір художніх творів для використання у процесі розвитку власної творчої індивідуальності та творчої індивідуальності своїх учнів;
- виконувати найпростіші види творчої педагогічно-мистецької діяльності, вільно виявляючи в ній свою творчу індивідуальність тощо.

Критеріями оцінки рівня засвоєння матеріалу спецкурсу виступають сформовані властивості творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійного навчання, висока якість їх прояву, а також знання та уміння, продемонстровані ними під час заліку й у самостійній творчій професійно-педагогічній діяльності в ході педпрактики, участі у позанавчальній роботі закладу освіти.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ІНТЕГРОВАНОГО ЕЛЕКТИВНОГО СПЕЦКУРСУ „ПЕДАГОГІКА МИСТЕЦТВА”

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		лк.	пр.	лаб.	сам.
1.	Соціальні й педагогічні функції мистецтва	2			
2.	Творчо-розвивальний потенціал мистецтва	2	2		
3.	Педагогіка мистецтва як наука про освіту засобами мистецтва	2	2		
4.	Проблема індивідуальності у філософії, мистецтві й науці	2			2
5.	Історико-педагогічний аналіз світових підходів до використання мистецтва у розвитку людської індивідуальності		2		2
6.	Вітчизняний досвід використання мистецтва у розвитку творчої індивідуальності особистості		2		2
7.	Теорія і практика використання мистецтва у розвитку творчої індивідуальності педагога		2	2	2
8.	Методологічні принципи й підходи до використання мистецтва в системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання	2	2		
9.	Теоретичні та методичні засади використання мистецтва у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога ПГНЗ	2		2	
10.	Етнокультурна ідентифікація педагога засобами мистецтва як фактор формування національного виховного й педагогічного ідеалу та детермінанта становлення його творчої індивідуальності	2	2		2
Разом: 42 год.		14	14	4	10

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС (14 год.)

Тема I. Соціальні й педагогічні функції мистецтва (2 год.)

Мистецтво як суспільна форма свідомості та соціокультурний феномен. Мистецтво і філософія. Мистецтво і наука. Специфічні функції мистецтва (естетична, гедоністична, компенсаторна (за Ю. Боровим); етична, гармонізувальна, функція відображення (за Є. Фейнбергом). Неспецифічні

функції мистецтва (суспільно-перетворювальна, пізнавально-евристична, художньо-концептуальна, прогнозувальна, комунікативна, інформаційна, навіювальна, світоглядна). Педагогічні функції мистецтва (дидактична, виховна, розвивальна).

Тема II. Творчо-розвивальний потенціал мистецтва (2 год.)

Мистецтво як процес і результат художньої творчості. Сутність та специфіка художньо-творчої діяльності. Мистецька творчість як процес реалізації перетворювальної сутності людини. Творчі потенціали мистецтва: людинотворчий, культуротворчий, художньо-творчий, життєтворчий, творчо-розвивальний. Мистецтво як чинник розвитку творчої індивідуальності. Мистецтво як засіб розвитку творчої індивідуальності. Мистецтво як компонент змісту творчо зорієнтованої професійно-педагогічної освіти. Мистецтво як елемент естетико-розвивального середовища професійної підготовки майбутніх педагогів ПТНЗ.

Тема III. Педагогіка мистецтва як наука про освіту засобами мистецтва (2 год.)

Педагогіка мистецтва у системі наук про освіту. Мистецька педагогіка і педагогіка мистецтва. Сутність, завдання та соціокультурна місія педагогіки мистецтва. Предмет, принципи і функції педагогіки мистецтва. Структура педагогіки мистецтва. Концепти педагогіки мистецтва. Основні напрями, форми й методи педагогіки мистецтва. Педагогіка мистецтва як теоретична основа розвитку творчої індивідуальності.

Тема IV. Проблема індивідуальності у філософії, мистецтві й науці (2 год.)

Індивідуальність як об'єкт філософської рефлексії та предмет наукового дослідження. Проблема індивідуальності у філософії. Проблема індивідуальності у соціології, психології та педагогіці. Проблема індивідуальності в мистецтвознавстві та естетиці. Естетичний сенс індивідуальності. Рівні прояву індивідуальності в культурі: реальна дійсність; традиції та суспільна свідомість; мистецтво й філософська рефлексія. Мистецтво як сфера істинного буття індивідуальності. Залежність розуміння сутності індивідуальності від рівня розвитку художньої культури суспільства. Модуси індивідуальності митця. Педагог професійного навчання як творча індивідуальність.

Тема V. Методологічні принципи й підходи до використання мистецтва в системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання (2 год.)

Методологія як система принципів і способів організації й побудови теоретичної та практичної педагогічної діяльності. Науково-мистецька парадигма освіти як система фундаментальних методологічних принципів, що передбачають глобальні змістовні й технологічні перетворення у цій галузі

суспільної практики. Методологічні принципи та підходи до використання мистецтва в системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання. Гуманістичний, антропологічний, індивідуальний, особистісний, диференційований, полісуб'єктний (діалогічний), діяльнісний, компетентнісний, контекстний, цивілізаційний, конкретно-історичний, холістичний, міждисциплінарний, герменевтичний, медіологічний, семіотичний, феноменологічний підходи до розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійної школи засобами мистецтва. Аксіологічний, акмеологічний, екзистенційний, креативний, системний, синергетичний, культурологічний етнопедагогічний та інтегративний підходи як методологічні засади впровадження мистецтва до системи розвитку творчої індивідуальності студентів професійно-педагогічних закладів освіти.

Тема VI. Теоретичні та методичні засади використання мистецтва у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога ПТНЗ (2 год.)

Мистецтво як засіб гуманізації та забезпечення творчої спрямованості професійно-педагогічної освіти. Педагогічне мистецтво як вершина педагогічної майстерності викладача ПТНЗ, що характеризується артистичним рівнем розвитку його творчої індивідуальності. Сучасні наукові підходи щодо визначення сутності творчої індивідуальності педагога. Творча індивідуальність як критерій професійно-педагогічної майстерності педагога ПТНЗ. Модель творчої індивідуальності педагога професійного навчання. Сутність, рушійні сили та механізми розвитку творчої індивідуальності студентів спеціальності „Професійне навчання”. Естетичні засади розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійної школи. Організаційно-методична система розвитку творчої індивідуальності студентів професійно-педагогічних навчальних закладів засобами мистецтва. Критерії відбору мистецького матеріалу, використовуваного у процесі розвитку їхньої творчої індивідуальності. Принципи побудови індивідуальної програми творчого професійного зростання засобами мистецтва.

Тема VII. Етнокультурна ідентифікація педагога засобами мистецтва як фактор формування національного виховного й педагогічного ідеалу та детермінанта становлення його творчої індивідуальності (2 год.)

Взаємозв'язок процесів індивідуалізації та ідентифікації у становленні особистості. Сутність та психологічні механізми ідентифікації. Етнічна, соціокультурна та національно-культурна ідентифікація. Мистецтво як чинник національно-культурної ідентифікації особистості. Вплив ідеаціонального, ідеалістичного та чуттєвого мистецтва (за П. Сорокіним) на формування соціокультурної ідентичності особистості. Відмінності етнокультурної ідентичності представників східної й західної культур. Західна контр-культура

як чинник руйнування національно-культурної ідентичності особистості. Стратегічні напрями соціокультурного розвитку освіти у XXI столітті. Народне мистецтво як засіб етнокультурної ідентифікації особистості. Вплив народного мистецтва на формування ментальності й національного характеру суб'єктів педагогічного процесу. Значення виховного та педагогічного ідеалів, втілених у народному мистецтві для становлення творчої індивідуальності педагога національної школи.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

(14 год.)

Тема 1. Творчо-розвивальний потенціал мистецтва (2 год.)

1. Проаналізувати сутність мистецтва як процесу й результату художньої творчості.
2. Розкрити зміст та специфіку художньо-творчої діяльності.
3. Обґрунтувати значення мистецької творчості як процесу реалізації перетворювальної сутності людини.
4. Схарактеризувати творчі потенціали мистецтва: людинотворчий, культуротворчий, художньо-творчий, життєтворчий, творчо-розвивальний. Навести приклади на підтвердження своїх слів.
5. Пояснити, чому мистецтво можна розглядати як чинник розвитку творчої індивідуальності.
6. У чому полягає значення мистецтва як засобу розвитку творчої індивідуальності?
7. Здійснити аналіз мистецького компонента змісту психолого-педагогічної підготовки студентів спеціальності „Професійне навчання” у вашому закладі освіти.
8. Чи використовується мистецтво як елемент естетико-розвивального середовища у вашому закладі освіти?

Тема 2. Педагогіка мистецтва як наука про освіту засобами мистецтва

(2 год.)

1. З'ясувати місце педагогіки мистецтва у системі наук про освіту.
2. Порівняти зміст понять „мистецька педагогіка” і „педагогіка мистецтва”.
3. Розкрити сутність, завдання та соціокультурну місію педагогіки мистецтва.
4. Здійснити аналіз предмета, принципів і функцій педагогіки мистецтва.
5. Схарактеризувати структуру педагогіки мистецтва.
6. Пояснити головні концепти педагогіки мистецтва.
7. Висвітлити основні напрями, форми й методи педагогіки мистецтва.
8. Обґрунтувати значення педагогіки мистецтва як теоретичної основи розвитку творчої індивідуальності.

Тема 3. Історико-педагогічний аналіз світових підходів до використання мистецтва у розвитку людської індивідуальності (2 год.)

1. Мистецтво Античності як втілення ідеалу гармонійної особистості з вираженою індивідуальністю та здатністю до творчості й сумлінного виконання громадянських обов'язків.
2. Середньовічне мистецтво у розвитку індивідуальності ідеаціонального типу.
3. Мистецтво Відродження як простір для народження титанів й формування індивідуальності художнього типу.
4. Мистецтво Нового часу як засіб розвитку вільної індивідуальності, яка усвідомлює свою унікальність.
5. Використання мистецтва зарубіжними педагогами ХІХ ст. з метою утвердження загальнолюдського виховного ідеалу, в якому особистісні якості людини втілюють загальні уявлення про неї як про носія й творця культури, неповторну індивідуальність.
6. Мистецтво як засіб протидії раціоналізації людської індивідуальності у ХХ столітті (Ю. Айхенвальд, І. Фолькельт, Р. Штайнер та ін.).
7. Мистецтво як вільне самовираження індивідуальності вихованця (М. Дрезднер., Е. Жак-Далькроз, В. Лоуенфельд, С. Френе та ін.).
8. Підходи сучасних педагогів зарубіжжя до використання мистецтва у розвитку творчої індивідуальності вихованців.

Тема 4. Вітчизняний досвід використання мистецтва у розвитку творчої індивідуальності особистості (2 год.)

1. Катехізичний і художній методи навчання учнів у школах Київської Русі. Школи „книжного вчення” у формуванні творчої індивідуальності риторичного типу.
2. Козацька педагогіка як чинник формування творчої індивідуальності мілітарного типу. Мистецтво у змісті козацької педагогіки (українські народні пісні та думи, кобзарство й лірництво, казки та паремії, бойовий гопак, танці на закладу тощо).
3. Значення братських шкіл та Києво-Могилянської академії у становленні творчої індивідуальності вихованців. Роль мистецтва у житті й творчій діяльності видатних випускників академії.
4. Колегіуми Лівобережної України як наступники культурно-мистецьких традицій Києво-Могилянської академії.
5. Філософія серця Д. Гуптала, Г. Сковороди та П. Юркевича про роль мистецтва у розвитку шляхетної й високодуховної творчої індивідуальності.
6. Вплив мистецтва на становлення творчої індивідуальності випускників вищих закладів освіти України: Ніжинської гімназії вищих наук (з 1832 р. – Фізико-математичного ліцею імені князя Безбородька); Київського університету імені Святого Володимира, інститутів шляхетних дівчат тощо.
7. Мистецтво у змісті професійно-художньої та інженерної підготовки майбутніх фахівців в Україні на початку ХХ століття.

8. Використання мистецтва у розвитку творчої індивідуальності вихованців видатними українськими освітніми та культурними діячами XIX – початку XX століть (К. Ушинським, Х. Алчевською, Б. Грінченком, М. Драгомановим, О. Духновичем, Т. Лубенцем, М. Пироговим, С. Русовою, Г. Ващенком та ін.).
9. Мистецтво у системах розвитку творчої індивідуальності українських радянських педагогів (П. Блонського, В. Верховинця, М. Леонтовича, А. Макаренка, Я. Мамонтова, В. Сухомлинського, Я. Чепіги, Б. Яворського).
10. Підходи сучасних педагогів України до використання мистецтва як чинника становлення творчої індивідуальності учнів і студентів.

Тема 5. Теорія і практика використання мистецтва у розвитку творчої індивідуальності педагога (2 год.)

1. Розвиток творчої індивідуальності майбутнього дидакала у вищих риторських школах Давньої Греції і Риму.
2. Сім вільних мистецтв як основа підготовки майбутніх викладачів у середньовічних університетах.
3. Синтез науки і мистецтва у педагогічній освіті доби Відродження.
4. Мистецька освіта у педагогічних закладах України XVII-XVIII ст.
5. Розвиток творчої індивідуальності майбутніх педагогів засобами мистецтва в учительських семінаріях. К. Ушинський про педагогічну рисовку, виразне читання і хоровий спів.
6. Підготовка майбутніх педагогів професійних закладів освіти у Львівській художньо-промисловій школі.
7. Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутніх педагогів у першій третині XX століття.
8. Видатні педагоги України про значення мистецтва у професійній підготовці майбутнього вчителя (П. Блонський, Г. Ващенко, В. Верховинець, А. Макаренко, В. Сухомлинський, А. Фортунатов та ін.).
9. Порівняльний аналіз підходів до використання мистецтва у змісті професійно-педагогічної підготовки студентів факультетів соціального виховання та факультетів професійної освіти ІНО України.
10. Сучасний стан використання мистецтва у розвитку творчої індивідуальності студентів педагогічних навчальних закладів за кордоном та в Україні.

Тема 6. Методологічні принципи й підходи до використання мистецтва в системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання (2 год.)

1. Розкрити сутність методології як системи принципів і способів організації й побудови теоретичної та практичної педагогічної діяльності.

2. Обґрунтувати необхідність утвердження науково-мистецької парадигми в сучасній професійно-педагогічній освіті.
3. Схарактеризувати сутність методологічних принципів та підходів до використання мистецтва в системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання.
4. Пояснити смисл впровадження мистецтва до процесу розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійної школи з позицій гуманістичного, антропологічного, індивідуального, особистісного, диференційованого, полісуб'єктного (діалогічного), діяльнісного, компетентнісного, контекстного, цивілізаційного, конкретно-історичного, холістичного, міждисциплінарного, герменевтичного, медіологічного, семіотичного та феноменологічного підходів.
5. Довести значення аксіологічного, акмеологічного, екзистенційного, креативного, системного, синергетичного, культурологічного етнопедагогічного та інтегративного підходів як методологічних засад впровадження мистецтва до системи розвитку творчої індивідуальності студентів професійно-педагогічних закладів освіти.

Тема 7. Етнокультурна ідентифікація педагога засобами мистецтва як фактор формування національного виховного й педагогічного ідеалу та детермінанта становлення його творчої індивідуальності (2 год.)

1. Розкрити взаємозв'язок процесів індивідуалізації та ідентифікації у становленні особистості.
2. Визначити сутність та психологічні механізми ідентифікації.
3. Обґрунтувати значення мистецтва як чинника етнічної, соціокультурної та національно-культурної ідентифікації особистості.
4. Проаналізувати вплив ідеаціонального, ідеалістичного та чуттєвого мистецтва (за П. Сорокіним) на формування соціокультурної ідентичності особистості.
5. Виявити відмінності етно-культурної ідентичності представників східної й західної культур.
6. Пояснити, чому західна контр-культура виступає чинником руйнування національно-культурної ідентичності особистості.
7. Схарактеризувати стратегічні напрями соціокультурного розвитку освіти у ХХІ столітті.
8. Довести роль народного мистецтва в процесі етнокультурної ідентифікації особистості.
9. Обґрунтувати значення виховного та педагогічного ідеалів, втілених у народному мистецтві для становлення творчої індивідуальності педагога національної школи.

ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ
(4 год.)

Тема 1. Теорія і практика використання мистецтва у розвитку творчої індивідуальності педагога (2 год.)

1. Виступити з міні-доповіддю про значення мистецтва у розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога від імені Платона, Аристотеля, Квінтіліана, К. Ушинського, В. Верховинця, А. Макаренка, В. Сухомлинського або інших видатних педагогів минулого й сучасності.
2. Здійснити порівняльний аналіз навчальних планів і програм з психолого-педагогічних дисциплін, розроблених у різних закладах освіти, з метою виявлення представленості в них мистецького компонента (за наявності архівних документів, які містять відповідні програми, їх можна порівняти із сучасними освітніми нормативними документами).
3. Виконати тест Л. Столяренко „Провідна репрезентативна система”¹.
4. Розробити і провести фрагмент навчального заняття з дисципліни за вибором студента із застосуванням засобів педагогіки мистецтва.
5. Проаналізувати проведені фрагменти занять, визначивши ефективність впливу мистецтва на розвиток творчої індивідуальності студентів. Схарактеризувати рівень розвитку творчої індивідуальності автора запропонованого фрагменту.
6. Взяти участь у виконанні вправ на розвиток компонентів творчої індивідуальності засобами мистецтва (зорової й слухової пам'яті, образної уяви, педагогічного артистизму, індивідуального стилю професійно-педагогічної діяльності тощо).

Тема 2. Теоретичні та методичні засади використання мистецтва у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога ПТНЗ (2 год.)

1. За допомогою використання 3 аргументів переконати присутніх, що мистецтво є найбільш ефективним засобом гуманізації та забезпечення творчої спрямованості професійно-педагогічної освіти.
2. Провести дебати щодо сутності творчої індивідуальності між учасниками, які відстоюють наукові підходи: теорії особистості; естетики та психології художньої творчості; психології індивідуальності; креативної акмеології; психології й педагогіки творчості.
3. Створити власний психологічний портрет творчої індивідуальності. Виконати анонімно проєктивний малюнок на тему „Я – творча індивідуальність”. Обговорити малюнки, передаючи їх по колу.
4. Колективно розробити орієнтовну програму розвитку творчої індивідуальності для кожного з авторів малюнку на найближчу й віддалену перспективи.

---

¹ *Столяренко Л.Д.* Психология делового общения и управления: учебник / Л.Д. Столяренко. – Ростов н/Д: Феникс, 2001. – 512 с. С. 122-126.

5. Розробити і провести з групою вправу на розвиток компонентів творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійної школи засобами мистецтва.
6. Проаналізувати проведені вправи, визначивши ефективність їх впливу на розвиток творчої індивідуальності студентів. Схарактеризувати рівень розвитку творчої індивідуальності авторів цих вправ.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. *Гильманов С.* Творческая индивидуальность учителя: учеб. пособие / С.А. Гильманов. – Тюмень. – 1995. – 167 с.
2. *Гройсман А.Л.* Личность, творчество, регуляция состояний /А.Л. Гройсман. – М.: ИЧП „Издательство Магистр”, 1998. – 436 с.
3. *Дем'яненко Н.М.* Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX – перша третина XX ст.): монографія /Н.М. Дем'яненко. – К.: ІЗМН, 1998. – 328 с.
4. *Історія педагогіки* /За ред. М.В. Левківського, О.А. Дубасенюк. – Житомир: ЖДПУ, 1999.
5. *Зязюн І.А.* Естетичні засади розвитку особистості / І.А. Зязюн // Мистецтво у розвитку особистості: монографія / за ред., передмова та післямова Н.Г. Ничкало. – Чернівці: Зелена Буковина, 2006. – С. 14-36.
6. *Зязюн І.А.* Культурна парадигма в практиці гуманітаризації і гуманізації сучасної освіти / І.А. Зязюн // Культура політики в Україні у контексті світових трансформаційних процесів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12-13 груд. 2000р.). – К., 2001. – С. 40-43.
7. *Каган М.С.* Философия культуры /М.С. Каган. – СПб., 1996. – С. 132-134.
8. *Коменский Я.А., Локк Дж., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И.Г.* Педагогическое наследие: сборник /сост. В.М. Кларин, А.Н. Джурицкий. – М.: Педагогика, 1988. – 416 с.
9. *Лещенко М.П.* Зарубіжні технології підготовки вчителів до естетичного виховання /М.П. Лещенко. – К., 1995. – 174 с.
10. *Мелик-Пашаев А.А.* Педагогика искусства и творческие способности /А.А. Мелик-Пашаев. – М., 1981. – 96 с.
11. *Мільто Л. О.* Технології розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога // Педагогічна творчість: методологія, теорія, технології: монографія / В. П. Андрущенко, С. О. Сисоєва, Н.В. Гузій та ін. / за ред. С. О. Сисоєвої, Н. В. Гузій. – К. НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – 183 с. С. 152-167.
12. *Отич О.М.* Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутнього педагога професійного навчання: навч.-метод. посіб. /О.М. Отич. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2005. – 200 с.
13. *Отич О. М.* Мистецько-педагогічні ідеї українських освітніх та культурних діячів XIX – початку XX століття /О.М. Отич // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені

- Т. Г. Шевченка. – Серія: Педагогічні науки: зб. наук. праць. – Чернігів: ЧДПУ, 2007. – Вип. 47. – 208 с. – С. 101 – 106.
14. *Отич О. М.* Педагогіка мистецтва: сутність та місце в системі наук про освіту /О.М. Отич // Мистецтво та освіта. – 2008. – № 2 (48). – С. 13-17.
  15. *Отич О. М.* Розвиток творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання засобами мистецтва /О.М. Отич // Професійно-художня освіта України: зб. наук. праць / Редкол.: І. А. Зязюн, В. О. Радкевич, Р. Т. Шмагало та ін. – Київ; Черкаси: Черкаський ЦНТЕІ. – 2007. – Вип. IV. – С. 32 – 37.
  16. *Петрушин В. И.* Психология и педагогика художественного творчества: учеб. пособие / В. И. Петрушин. – М.: Академический Проект, Гаудеамус, 2006. – 490 с.
  17. *Пономарёв Я. А.* Психология творчества /Я. А. Пономарёв. – М.: Наука, 1976. – 304 с.
  18. *Програма з педагогіки (Інтегрований курс теорії та історії педагогіки. Альтернативний варіант):* програма для студентів педагогічного університету всіх факультетів і спеціальностей / авт.-укл. А. М. Бойко, І. Ф. Кривонос, В. С. Лутфуллін та ін. – К.: ІСДО, 1996. – 56 с.
  19. *Програма курсу „Теорія та історія педагогіки:* програма для студентів педагогічного університету всіх факультетів і спеціальностей / укл. Л. О. Хомич, М. П. Лещенко. – Полтава, 1996. – 36 с.
  20. *Програма навчального курсу „Педагогіка”:* програма для студентів педагогічного університету всіх факультетів і спеціальностей / укл. Л. Вовк, Г. Панченко. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1999. – 65 с.
  21. *Руденко Ю.* Українська козацька педагогіка: Відроджені пошуки, перспективи /Ю. Руденко //Рідна школа. – 1994. – № 5. – С. 80.
  22. *Рудницька О.* Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посібник /О.П. Рудницька. – К., 2002.
  23. *Сисоєва С.* Основи педагогіки творчості: підручник / С.О. Сисоєва. – К.: Міленіум, 2006. – 346 с.
  24. *Творческая индивидуальность педагога* / под ред. В. И. Загвязинского. – Тюмень, 1991.
  25. *Філіпчук Г.* Громадянське суспільство: освіта, етнокультура, етнополітика: [монографія] /Г.Г. Філіпчук.. – Чернівці: Зелена Буковина, 2002. – 488 с.
  26. *Фохт-Бабушкин Ю. У.* Художественная культура и развитие личности /Ю.У. Фохт-Бабушкин. – М.: Просвещение, 1987. – 120 с.
  27. *Хлебнікова Л. О.* Педагогічні погляди Василя Верховинця /Л.О. Хлебнікова // Формування національної культури молоді засобами народного мистецтва у контексті творчої спадщини В. М. Верховинця: зб. наук. праць. – Полтава: Видання ПДП ім. В.Г. Короленка, 1999. – 310 с. С. 31.

28. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології / В. Янів; упор. М. Шафовал. – 2-ге вид., переоб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 341 с.

Додаткова:

1. *Абрамян В.Ц.* Театральна педагогіка: [навч. посібник]. / В.Ц. Абрамян. – К.: Лібра, 1996. – 224 с.
2. *Алекієвець Л.М.* Києво-Могилянська академія в суспільному житті України і зарубіжних країн (ХУІ – ХУІІІ ст.) /Л.М. Алекієвець. – Тернопіль: Збруч, 1999.
3. *Ващенко Г.* Виховний ідеал /Григорій Ващенко. – Полтава: Ред. газ. «Полтавський вісник», 1994.
4. *Вишнякова Н.Ф.* Креативная психопедагогика. Психология творческого обучения /Н.Ф. Вишнякова. – Мн., 1995.
5. *Жураковский Г.Е.* Очерки по истории античной педагогики /Г.Е. Жураковский. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1963. – 510 с.
6. *Крижко В.В.* Антологія аксіологічної парадигми освіти.: навч. посібник / Василь Крижко. – К.: Освіта України, 2005. – 440 с.
7. *Либин А.В.* Дифференциальная психология: На пересечении европейских, российских и американских традицій /А.В. Либин. – М.: Смысл; Академия, 2004. – 527 с.
8. *Проблемы общей акмеологии* /А. А. Реан, Е. Ф. Рыбалко, Н. А. Грищенко и др.; под ред. А. А. Реана. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2000. – 156 с.
9. *Рибалка В.В.* Психологія розвитку творчої особистості: навч. посіб. /В.В. Рибалка. – К.: ІЗМН, 1996. – 236 с.
10. *Роменець В. А.* Творчість, індивідуальність, комунікація / В.А. Роменець // Психологія творчості. – 3-тє вид. – К.: Либідь, 2004. – 288 с. С. 121-128.
11. *Столяренко Л.Д.* Психология делового общения и управления: учебник / Л.Д. Столяренко. – Ростов н/Д: Феникс, 2001. – 512 с.
12. *Ушинский К. Д.* О первоначальном рисовании /К.Д. Ушинский // Руководство для преподавания по „Родному слову” /К.Д. Ушинский // Избр. пед. соч. / сост. В. Я. Струминский; под ред. Е. Н. Медынского и И. Ф. Сладковского. – М., 1945. – С. 416-417.
13. *Ушинский К. Д.* Рисование и чистописание /К.Д. Ушинский // Из отчёта о командировки за границу // Избр. пед. соч. / сост. В.Я. Струминский; под ред. Е. Н. Медынского и И. Ф. Сладковского. – М., 1945. – С. 335-336.
14. *Морозов А.В., Чернилевский Д.В.* Креативная педагогика и психология: учеб. пособие /А.В. Морозов, Д.В. Чернилевский. – М.: Академический Проект, 2004. – 560 с.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН І ПРОГРАМА ІНТЕГРОВАНОГО
ЕЛЕКТИВНОГО ВАРІАТИВНОГО СПЕЦПРАКТИКУМУ**

„ТВОРЧІ ПЕДАГОГІЧНО-МИСТЕЦЬКІ МАЙСТЕРНІ” для студентів спеціальності „Професійна освіта (за профілем)”

Пояснювальна записка

Утвердження науково-мистецької парадигми в сучасній освіті зумовлює зміну соціокультурної ролі мистецтва й перетворює його на важливу складову навчання, виховання, розвитку та професійної підготовки фахівців різних спеціальностей. Це спричинює виокремлення у структурі педагогічної науки в якості самостійної субдисципліни *педагогіки мистецтва*, призначеної розробляти методологічні, теоретичні та методичні засади використання його з педагогічною метою й визначати механізми та умови реалізації ним своєї педагогічної функції.

Завдання цієї нової педагогічної галузі полягають у гуманізації освіти та сприянні виявленню її культуротворчого, людинотворчого й творчо-розвивального потенціалів.

Завдяки своїй здатності зумовлювати загальнокультурний розвиток особистості, пробуджувати “сплячі у ній” (за В. Верховинцем) творчі сили, педагогіка мистецтва може виступати основою професійної підготовки майбутніх педагогів ПТНЗ та розвитку їхньої творчої індивідуальності.

Ефективність застосування її в цьому процесі залежить від усвідомлення студентами професійно-педагогічних навчальних закладів її сутності й значення мистецтва в їхньому професійному становленні, а також від оволодіння ними практичними вміннями та навичками творчої педагогічно-мистецької діяльності.

З метою сприяння реалізації цих завдань нами введено до змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів ПТНЗ варіативний елективний спецпрактикум „Творчі педагогічно-мистецькі майстерні”. У його змісті представлено три варіанти майстерень, розроблених на основі домінантного різновиду мистецтва в межах предметно-інтегративної моделі навчання, а саме: педагогічно-музична, педагогічно-художня та театральнo-хореографічна творчі педагогічні майстерні.

Спецпрактикум вивчається у VIII семестрі й завершує собою процес опанування дисциплін блоку педагогічної майстерності. Він базується на теоретичних знаннях і практичних вміннях, отриманих студентами в ході засвоєння усіх попередніх навчальних курсів (передусім, „Оснoв педагогічної майстерності та спецкурсу „Педагогіка мистецтва”). Творчі педагогічно-мистецькі майстерні мають практико-зорієнтований творчо-розвивальний характер і передбачають неперервну зміну творчих видів педагогічно-мистецької діяльності, відповідно до мети виконуваних творчих завдань.

Спецпрактикум охоплює 64 години (12 практ., 20 лаб. і 32 самост. роб.) і спрямовується на розвиток засобами різновидів мистецтва якостей і властивостей творчої індивідуальності студентів спеціальності „Професійна освіта (за профілем)”, відповідно до її концептуальної моделі та типології творчої індивідуальності студентів за провідною репрезентативною системою.

У кінці курсу передбачено залік (2 год.).

Метою спецпрактикуму є розвиток професійно-педагогічної майстерності та творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійного навчання засобами домінантного різновиду мистецтва.

Його завдання полягають:

- у залученні студентів до творчої педагогічно-мистецької діяльності з метою розвитку в них творчих педагогічних якостей, здібностей та властивостей;
- в оволодінні ними прийомами зовнішньої й внутрішньої педагогічної техніки, розвитку їхнього педагогічного артистизму;
- у створенні умов для самопрояву творчої індивідуальності студентів у суб'єктивно близькому для них виді творчої мистецько-педагогічної діяльності, відповідної до типу їхньої творчої індивідуальності;
- у розширенні їхнього досвіду творчої професійно-педагогічної діяльності засобами мистецтва.

Викладання спецпрактикуму ґрунтується на *принципах*: краси педагогічної дії; свободи творчого самовияву студентів; створення ситуацій успіху; педагогічної підтримки; зв'язку з майбутньою професійно-педагогічною діяльністю; культуровідповідності, гуманістичної і творчої спрямованості, методичної доцільності й дотримання міри в застосуванні мистецтва; встановлення інтер-, між- та мета-предметних зв'язків тощо.

Програмою курсу передбачено перехід до креативних технологій навчання, побудованих на засадах інтегративного, індивідуально-особистісного та етнокультурологічного підходів.

У процесі вивчення спецкурсу студенти мають засвоїти такі *вміння*:

- розробляти та виконувати творчі вправи на основі домінантного різновиду мистецтва, що спрямовуються на розвиток певних якостей і властивостей їхньої творчої індивідуальності;
- вільно й природно виявляти свій творчий потенціал в обраному виді творчої педагогічно-мистецької діяльності;
- надавати емоційну підтримку іншим учасникам творчої мистецько-педагогічної майстерні у ході спільної мистецько-творчої діяльності та виконання індивідуальних творчих мистецьких проєктів;
- реалізувати індивідуальну програму сходження до власної творчої індивідуальності за допомогою мистецтва, фіксуючи найважливіші етапи і події з її виконання у щоденнику творчого професійного зростання.

Критеріями оцінки рівня засвоєння матеріалу спецпрактикуму виступають сформовані суб'єктні та інтегральні властивості творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійного навчання (позитивна Я-концепція, здатність до адекватної самооцінки, самобутність, самоактуалізований творчий потенціал, сформований індивідуальний стиль діяльності тощо), а також уміння творчої педагогічної діяльності засобом певного різновиду мистецтва.

Тематичний план варіативного елективного спецпрактикуму „Творчі мистецько-педагогічні майстерні” розроблений у трьох варіантах, відповідно до визначених доміантних видів мистецтва. Кожен із них охоплює по 13 тем практичних і лабораторних занять творчого характеру, логічно пов’язаних між собою та з темами спецкурсу „Педагогіка мистецтва”. Зміст майстерень розроблено на основі єдиного підходу до його структурування, незалежно від обраного виду мистецтва. Відрізняються вони лише за видами творчої педагогічно-мистецької діяльності. Тому тематика майстерень перегукується між собою й нерідко передбачає здійснення спільних мистецько-педагогічних творчих проєктів, що ґрунтуються на засадах інтеграції мистецтв.

ВАРІАНТИ ТЕМАТИЧНИХ ПЛАНІВ ТВОРЧИХ ПЕДАГОГІЧНО-МИСТЕЦЬКИХ МАЙСТЕРЕНЬ ВІДПОВІДНО ДО ДОМІНАНТНОГО РІЗНОВИДУ МИСТЕЦТВА

1.1. Тематичний план варіативного елективного спецпрактикуму „Творча педагогічно-художня майстерня”

№ з/п	Тема	Кількість годин		
		пр	лаб	сам
1.	Соціальні й педагогічні функції образотворчого мистецтва	2		2
2.	Творчо-розвивальний потенціал образотворчого мистецтва	2		2
3.	Образотворче мистецтво як засіб розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання	2		2
4.	Самопізнання власної творчої індивідуальності засобом проєктивного малюнку		2	2
5.	Образотворчі вправи на розвиток компонентів творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійного навчання		2	2
6.	Виконання художньо-творчих завдань на виявлення та втілення у кольорі типів темпераменту		2	2
7.	Колективний художній проєкт (колаж)		2	2
8.	Тренінг прискореного розвитку творчих обдарувань „Довірся руці”		2	
9.	Організація і проведення виставки студентських художніх робіт	2	2	2
10.	Педагогічні роздуми у музеї та педагогічна інтерпретація художніх картин (написання творчої роботи)		2	2
11.	Аналіз індивідуального стилю творчої діяльності художника (скульптора, архітектора)	2	2	2
12.	Відображення сутнісних ознак індивідуальності у замальовках, етюдах, фігурках людей з пластиліну		2	2
13.	Підготовка та захист індивідуального художньо-педагогічного проєкту	2	2	10
	Разом: 64 год.	12	20	32

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

(12 год.)

Тема 1. Соціальні й педагогічні функції образотворчого мистецтва (2 год.)

1. Виконання предметно-тематичного малюнку на тему „Я – педагог професійного навчання”.
2. Колективне обговорення малюнків.
3. Написання міні-твору-роздуму „Чорно-білий світ, або Якби не було образотворчого мистецтва...”.
4. Круглий стіл з означеної проблеми.
5. Вправа на розвиток педагогічної уваги й педагогічної спостережливості „Вдивляючись у картину”.
6. Індивідуальне виконання малюнківого апперцептивного тесту Л. Собчик (МАТ)¹.
7. Художньо-творчі вправи на розвиток креативності, емпатії, рефлексії, педагогічної інтуїції.

Тема 2. Творчо-розвивальний потенціал образотворчого мистецтва (2 год.)

1. Виконання рисунку на основі карлочки, зробленої на аркуші паперу однокласником.
2. Колективне обговорення рисунків, визначення найбільш оригінального.
3. Дебати на тему „Художньо-творча діяльність потрібна лише для майбутніх педагогів-художників”.
4. Вправа на розвиток педагогічної уваги й педагогічної спостережливості „Вдивляючись у картину”.
5. Індивідуальне виконання тесту „Плями Г. Роршаха, У. Хольцмана”².
6. Художньо-творчі вправи на розвиток когнітивних процесів (відчуття кольору; творчої, образної, сюжетної, асоціативної, педагогічної уваги; зорової пам’яті; художньо-образного, імагінативного мислення; фантазії; здатності до концентрації уваги тощо)³.

Тема 3. Образотворче мистецтво як засіб розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання (2 год.)

1. Виконання предметно-тематичного малюнку на тему „Педагог професійного навчання як творча індивідуальність”.
2. Створення колективного психологічного портрету педагога професійного навчання як творчої індивідуальності на основі обговорення цих малюнків.

---

¹ Собчик Л. Н. Введение в психологию индивидуальности /Л. Н. Собчик. – М.: ИПП-ИСП, 2000. – С. 247-255.

² Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование / Анна Анастаси, Сюзан Урбина. – 7-е изд. – СПб.: Питер, 2006. – 688 с. С.450-458.

³ Семёнова Е. М. Тренинг эмоциональной устойчивости педагога: учеб. пособие / Е. М. Семёнова. – М.: Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. – 224 с. С. 130-137.

3. Складання індивідуальних програм розвитку творчої індивідуальності засобами образотворчого мистецтва.
4. Педагогічний аукціон „Найкращий художньо-педагогічний засіб для педагога ПТНЗ”.
5. Вправа на розвиток педагогічної уваги й педагогічної спостережливості „Вдивляючись у картину”.
6. Індивідуальне виконання малюнквого тесту О. Венгера „Красивий малюнок”¹.
7. Художньо-творчі вправи на розвиток емоційних (емоційності, емоційної пам’яті, емоційної чутливості) та вольових якостей особистості студентів (наполегливості, цілеспрямованості, прагнення довести справу до кінця, посидючості тощо).

Тема 4. Організація і проведення виставки студентських художніх робіт (2 год.)

1. Створення авторських дизайнерських проектів виставки студентських художніх робіт.
2. Проведення конкурсу-захисту цих проектів.
3. Колективне складання програми і сценарного плану проведення виставки.
4. Розподіл функцій серед організаторів виставки.
5. Робота у творчих групах (розташування експозиції, оформлення куточка відвідувачів, підготовка книги відгуків, написання тексту для ведучих-екскурсоводів, малювання афіші й проспекту виставки; підбір музичного супроводу (разом з учасниками музично-педагогічної майстерні), підготовка прес-конференції (разом з учасниками театральнo-хореографічної майстерні), освітлювальні роботи, підготовка і прибирання приміщення тощо).
6. Вправа на розвиток педагогічної уваги й педагогічної спостережливості „Вдивляючись у картину”.
7. Індивідуальне виконання малюнквого тесту О. Венгера „Неіснуюча тварина”².
8. Художньо-творчі вправи на розвиток здатності до педагогічної візуалізації, інтерпретації, імпровізації³.

Тема 5. Аналіз індивідуального стилю творчої діяльності художника (скульптора, архітектора) (2 год.)

1. Малювання „смайликів”, які відображають індивідуальний стиль професійно-педагогічної діяльності студента.

---

¹ Венгер А.Л. Психологические рисуночные тесты /А.Л. Венгер. – М.: Владос-Пресс, 2005. – 159 с. С. 15.

² Венгер А.Л. Психологические рисуночные тесты /А.Л. Венгер. – М.: Владос-Пресс, 2005. – 159 с. С. 61-116.

³ Семёнова Е. М. Тренинг эмоциональной устойчивости педагога: учеб. пособие /Е. М. Семёнова. – М.: Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. – 224 с. С. 133.

2. Аналітична гра на основі розгляду малюнків „смайликів” „Яким є цей педагог ПТНЗ?”
3. Написання педагогічного есе на тему „Як я розумію вислів Г. де Бюффона: „Стиль – це людина з усіма її індивідуальними особливостями”.
4. Колективне визначення сутності понять „стиль”, „художній стиль”, „стиль художньо-творчої діяльності митця” на основі виконаних есе.
5. Груповий аналіз індивідуальних стилів творчої діяльності митців у галузі образотворчого мистецтва.
6. Вправа на розвиток педагогічної уваги й педагогічної спостережливості „Вдивляючись у картину”.
7. Індивідуальна робота з психологічною методикою А. Маркової–А. Никонової „Аналіз вчителем стилю своєї педагогічної діяльності”¹.
8. Виконання колективного художньо-творчого проекту „Професійний заклад освіти ХХІ століття”.

Тема 6. Підготовка та захист індивідуального художньо-педагогічного проекту (2 год.)

1. Створення фарбами образно-символічного малюнку на тему „Мій настрій”.
2. Аналітична гра на основі розглядання малюнків „Діапазон настроїв у нашій студентській групі”.
3. Гра „Вільний мікрофон” на тему: „Навіщо потрібні проекти у педагогіці”.
4. Вправа на розвиток педагогічної уваги й педагогічної спостережливості „Вдивляючись у картину”.
5. Індивідуальна робота з графічним тестом У. Аве-Лаллемант „Зорі і хвилі”².
6. Художньо-творчі вправи на розвиток самостійності, творчої активності, здатності до самоорганізації, самовираження.

ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ (20 год.)

Тема 1. Самопізнання власної творчої індивідуальності засобом проєктивного малюнку (2 год.)

1. Привітання учасників групи.
2. Теоретичне ознайомлення їх із сутністю та видами проєктивних методик.
3. Виконання проєктивних малюнків, відповідно до назви методики.
4. Оволодіння уміннями інтерпретації результатів виконання проєктивних малюнкових тестів.

---

¹ *Рогов Е.И.* Настольная книга практического психолога. – Кн. 2. / Н.И. Рогов. – М.: Владос, 1998.

² *Аве-Лаллемант У.* Графический тест «Звёзды и волны» / Урсула Аве-Лаллемант. – СПб.: Речь; Семантика-С, 2002. – 240 с.

5. Малюнок для себе (рефлексія заняття).
6. Обмін враженнями.
7. Прощання учасників групи.

Тема 2. Образотворчі вправи на розвиток компонентів творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійного навчання (2 год.)

1. Привітання учасників групи.
2. Теоретичне ознайомлення їх із сутністю та видами художньо-творчих вправ.
3. Виконання образотворчих вправ на розвиток психічних процесів художніх, творчих та педагогічних здібностей; особистісних і професійних якостей, позитивної Я-концепції та ін.
4. Малюнок для педагога (рефлексія заняття).
5. Обмін враженнями.
6. Прощання учасників групи.

Тема 3. Виконання художньо-творчих завдань на виявлення та втілення у кольорі типів темпераменту (2 год.)*

1. Привітання учасників групи.
2. Вільний рух учасників групи по кімнаті у темпі та способі пересування, заданому педагогом.
3. Відображення цього руху на аркуші ватману за допомогою малювального вугілля чи кольорової крейди.
4. Асоціювання кожного руху з кольором та темпераментом людини.
5. Малювання фарбами по мокрому свого відчуття кольорів різних темпераментів.
6. Створення й огляд виставки художніх робіт.
7. Представлення різних типів темпераменту в імпровізованій педагогічній драматизації.
8. Колективний розгляд 4 варіантів однієї й тієї ж самої картини або подібних малюнків з визначенням типу темпераменту, який вони можуть характеризувати.
9. Обмін враженнями (рефлексія заняття).
10. Прощання учасників групи.

Тема 4. Колективний художній проект (колаж) (2 год.)

1. Привітання учасників групи.
2. Теоретичне ознайомлення їх із сутністю та технологією створення колажу.
3. Колективне виконання колажу на тему „Педагог – один бог у трьох особах” (Ю. Львова):
  - розробка концепції змісту колажу;

---

* Зміст заняття розроблено на основі адаптованої автором методики проведення семінарів з професійної підготовки вчителів вальдорфських шкіл

- підбір його структурних елементів;
  - обговорення композиції;
  - розподіл функцій.
4. Обмін враженнями (рефлексія заняття).
  5. Прощання учасників групи.

Тема 5. Тренінг прискореного розвитку творчих обдарувань „Довірся руці” (2 год.)*

1. Привітання учасників групи.
2. Повідомлення цілей тренінгу та обговорення основних методологічних і теоретичних положень теми, що стосуються можливостей мистецтва зумовлювати сплеск талановитості.
3. Психотерапевтичні вправи на зняття м'язових затисків.
4. Кольорова психодіагностика „Ранжування кольорів”.
5. Вправи на зосередженість на внутрішньому „Я”.
6. Створення живописної композиції:
  - студенти із зав'язаними очима виконують швидкі вільні рухи простим олівцем на закріпленому ватмані;
  - отримані форми перетворюються на графічний малюнок;
  - під керівництвом педагога здійснюється колективний короткий аналіз відомого світового живописного шедевр; педагогом подається інформація про закони композиції, змішування фарб, техніку мазку, „насичення простору картини повітрям і світлом”; при цьому застосовується прийом „психотерапевтичного вибуху”;
  - студенти вносять корективи в отримані сюжети, обирають кольорову гаму майбутньої картини, формулюють її назву;
  - після цього вони розфарбовують ескіз масляними фарбами, перетворюючи його на картину;
  - картина оформлюється у раму, підписується автором, супроводжується паспорту.
7. Музична імпровізація за мотивами своєї живописної роботи.
8. Обмін враженнями (рефлексія заняття).
9. Прощання учасників групи.

---

* Тренінг проводився за адаптованою нами технологією прискореного розвитку творчих обдарувань Ю. Азарова (*Азаров Ю.П., Азарова Л.Н. Дорогу талантам! /Юрий Азаров, Людмила Азарова. – М.: Русскій міръ, 2005. – 552 с. С. 491-499.*)

Тема 6. Організація і проведення виставки студентських художніх робіт (2 год.)

1. Музичне привітання гостям виставки.
2. Відкриття виставки ведучими-екскурсоводами. Загальна характеристика експозиції.
3. Виступи фахівців у галузі образотворчого мистецтва й педагогів-художників з оцінкою мистецької та педагогічної цінності представлених картин, творчості їх авторів.
4. Запрошення відвідувачів до перегляду художньої експозиції під комітатний музичний супровід.
5. Огляд картин, репрезентованих авторами. Бліц-інтерв'ю екскурсоводів з ними.
6. Проведення прес-конференції зі студентами-художниками, чії творчі роботи представлені на виставці.
7. Запрошення гостей виставки до куточка відвідувачів. Заповнення книги відзивів.
8. Обмін враженнями (рефлексія заняття).

Тема 7. Педагогічні роздуми у музеї та педагогічна інтерпретація художніх картин (написання творчої роботи) (2 год.)

1. Відвідування учасниками творчої майстерні художнього музею:
  - перегляд експозиції з екскурсоводом;
  - обговорення під керівництвом педагога тези „Поруч з художнім твором слід поводитися, як у присутності монарха: чекати, поки він сам до тебе заговорить”;
  - самостійне милування картинами, педагогічні роздуми над їх змістом.
2. Написання студентами творчої домашньої роботи щодо педагогічної інтерпретації змісту картини, яка найбільше їх вразила.

Тема 8. Аналіз індивідуального стилю творчої діяльності художника (скульптора, архітектора) (2 год.)

1. Привітання учасників групи.
2. Повідомлення цілей заняття.
3. Брейн-стормінг „Вироблення критеріїв оцінки індивідуального художнього стилю”.
4. Порівняльний аналіз індивідуальних стилів творчої діяльності митців у галузі образотворчого мистецтва за розробленими критеріями.
5. Виявлення взаємозв'язку стилю з творчою індивідуальністю митця.
6. Створення ескізів художніх творів з наслідуванням творчої манери різних митців.
7. Педагогічний консиліум на тему: „Вплив улюбленого художнього стилю педагога ПТНЗ на його творчу індивідуальність”.
8. Обмін враженнями (рефлексія заняття). Прощання учасників групи.

Тема 9. Відображення сутнісних ознак індивідуальності у замальовках, етюдах, фігурках людей з пластиліну (2 год.)

1. Привітання учасників групи.
2. Повідомлення цілей заняття.
3. Аналіз зовнішніх проявів людської індивідуальності та підбір здатних адекватно їх відобразити образотворчих засобів художньої виразності.
4. Виконання дружніх шаржів, карикатур, замальовок, етюдів.
5. Індивідуальне, групове та колективне створення „живих” скульптур. Спостереження за індивідуальними формами й пластикою людського тіла.
6. Створення фігурок людей, тварин, рослин, предметів, здатних відобразити сутнісні ознаки індивідуальності одногрупника.
7. Обмін враженнями (рефлексія заняття).
8. Прощання учасників групи.

Тема 10. Підготовка та захист індивідуального художньо-педагогічного проекту (2 год.)

1. Вступне слово педагога.
2. Представлення комісії по захисту індивідуальних художньо-педагогічних проектів студентів.
3. Презентація студентами своїх індивідуальних художньо-творчих проектів.
4. Виступи рецензентів і опонентів.
5. Підготовка вернісажу робіт.
6. Огляд та експертиза художніх робіт.
7. Обмін враженнями від художньо-творчої майстерні (педагогічна рефлексія).
8. Прощання учасників групи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. *Аве-Лаллемант У.* Графический тест «Звёзды и волны» /Урсула Аве-Лаллемант. – СПб.: Речь; Семантика-С, 2002. – 240 с.
2. *Азаров Ю.П., Азарова Л.Н.* Дорогу талантам! /Юрий Азаров, Людмила Азарова. – М.: Русский миръ, 2005. – 552 с.
3. *Венгер А.Л.* Психологические рисуночные тесты: иллюстрированное руководство /А.Л. Венгер. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005. – 159 с.
4. *Кокоренко В.Л.* Арт-технологии в подготовке специалистов помогающих профессий /В.Л. Кокоренко. – СПб.: Речь, 2005. – 101 с.
5. *Кузин В.С.* Психология живописи: учеб. пособие. – 4-е изд., испр. /В.С. Кузин. – М.: ООО „издательский дом „Оникс 21 век”, 2005. – 304 с.
6. *Морозов О.М.* Психология личности: оперативна аудіовізуальна діагностика: навч. посіб. /О.М. Морозов. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2008. – 328 с.

7. *Потёмкина О.Ф., Потёмкина Е.В.* Психологический анализ рисунка и текста /О.Ф. Потёмкина, Е.В. Потёмкина. – СПб.: Речь, 2005. – 524 с.
8. *Рождественская Н.В., Толшин А.В.* Креативность: пути развития и тренинги /Н.В. Рождественская, А.В. Толшин. – СПб.: Речь, 2006. – 320 с.
9. *Собчик Л. Н.* Введение в психологию индивидуальности /Л. Н. Собчик. – М.: ИПП-ИСП, 2000. – 512 с.

Додаткова:

1. *Арт-терапия в эпоху постмодерна* /под ред. А.И. Копытина. – СПб.: Речь; Семантика-С, 2002. – 224 с.
2. *Брюн Д., Литхарт А.* Живопись в образовании. Опыт вальдорфской школы / Дик Брюн, Атти Литхарт; пер. с англ. Е. Мезенцевой, Г. Волковой. – К.: НАИРИ, 2006. – 200 с.
3. *Ермолаева-Томина Л.Б.* Психология художественного творчества: учеб. пособие. – 2-е изд. / Л.Б. Ермолаева-Томина. – М.: Академический Проект: Культура, 2005. – 304 с.
4. *Зинкевич-Евстигнеева Т.Д., Грабенко Т.М.* Практикум по креативной терапии /Т.Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т.М. Грабенко. – СПб.: Речь, 2003. – 400 с.
5. *Пехота Е. Н.* Индивидуальность учителя: теория и практика: учеб пособие / Е. Н. Пехота. – Николаев, 1996. – 144 с.
6. *Семёнова Е. М.* Тренинг эмоциональной устойчивости педагога: учеб. пособие / Е. М. Семёнова. – М.: Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. – 224 с.
7. *Серов Н. В.* Цвет культуры: психология, культурология, физиология. – СПб.: Речь, 2004. – 672 с.

1.2. Тематичний план варіативного елективного спецпрактикуму „Творча музично-педагогічна майстерня”

№ з/п	Тема	Кількість годин		
		пр	лаб	сам
1.	Соціальні й педагогічні функції музичного мистецтва	2		2
2.	Творчо-розвивальний потенціал музичного мистецтва	2		2
3.	Музичне мистецтво як засіб розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання	2		2
4.	Самопізнання власної творчої індивідуальності засобом пошуку „своїх” мелодій (створення лейтмотиву)		2	2
5.	Музичні вправи на розвиток компонентів творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійного навчання		2	2
6.	Виконання музично-творчих завдань на виявлення характеру музичних творів та їх героїв		2	2
7.	Колективний музичний проект (джем-сейшн)		2	
8.	Тренінг прискореного розвитку творчих обдарувань „Музика, що звучить у мені”		2	2
9.	Організація і проведення студентського концерту для педагогів і студентів навчального закладу. Підбір фонограм для музично-педагогічного заходу	2	2	2
10.	Педагогічні роздуми під музику видатних вітчизняних та зарубіжних композиторів. Педагогічна інтерпретація музичних творів (написання творчої роботи)		2	2
11.	Аналіз індивідуального композиторського та виконавського стилю музиканта – творчої індивідуальності	2	2	2
12.	Відображення сутнісних ознак індивідуальності у музичних творах, мініатюрах, власній музичній імпровізації		2	2
13.	Підготовка та захист індивідуального музично-педагогічного проекту	2	2	10
	Разом: 64 год.	12	20	32

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

(12 год.)

Тема 1. Соціальні й педагогічні функції музичного мистецтва (2 год.)

1. Виконання предметно-тематичного малюнку на тему „Музика в житті учнівської молоді”.
2. Колективне обговорення рисунків.
3. Написання міні-твору-роздуму „Якби не було музичного мистецтва...”.
4. Круглий стіл з означеної проблеми.
5. Вправа на розвиток педагогічної уваги й педагогічної спостережливості „Вслухаючись в музику”.
6. Індивідуальне виконання малюнкового апперцептивного тесту Л. Собчик (МАТ)¹.
7. Музично-творчі вправи на розвиток креативності, емпатії, рефлексії, педагогічної інтуїції, здатності тримати мажорний тон у колективі, педагогічного артистизму, динамізму особистості.

Тема 2. Творчо-розвивальний потенціал музичного мистецтва (2 год.)

1. Виконання вправи „Заверши мелодію” на основі мотиву, запропонованого студентами один одному.
2. Міні-концерт з утворених мелодій, визначення найбільш оригінальної.
3. Дебати на тему „Музично-творча діяльність потрібна лише для майбутніх педагогів-музикантів”.
4. Вправа на розвиток педагогічної уваги й педагогічної спостережливості „Вслухаючись в музику”.
5. Індивідуальне виконання тесту „Плями Г. Роршаха, У. Хольцмана”².
6. Музично-творчі вправи на розвиток когнітивних процесів (відчуття ритму; творчої, образної, сюжетної, асоціативної, педагогічної уяви; слухової пам’яті; художньо-образного, імагінативного мислення; фантазії; здатності до концентрації уваги тощо)³.

Тема 3. Музичне мистецтво як засіб розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання (2 год.)

1. Музично-ритмічна імпровізація на тему „Музика професійно-педагогічної діяльності”.
2. Створення колективного психологічного портрету педагога професійного навчання як творчої індивідуальності на основі обговорення цих імпровізацій.

---

¹ Собчик Л. Н. Введение в психологию индивидуальности /Л. Н. Собчик. – М.: ИПП-ИСП, 2000. – С. 247-255.

² Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование / Анна Анастаси, Сюзан Урбина. – 7-е изд. – СПб.: Питер, 2006. – 688 с. С.450-458.

³ Семёнова Е. М. Тренинг эмоциональной устойчивости педагога: учеб. пособие / Е. М. Семёнова. – М.: Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. – 224 с. С. 130-137.

3. Складання індивідуальних програм розвитку творчої індивідуальності засобами музичного мистецтва.
4. Педагогічний аукціон „Найкращий музично-педагогічний засіб для педагога ПТНЗ”.
5. Вправа на розвиток педагогічної уваги й педагогічної спостережливості „Вслухаючись в музику”.
6. Індивідуальне виконання малюнквого тесту О. Венгера „Красивий малюнок”¹.
7. Музично-творчі вправи на розвиток емоційних (емоційності, емоційної пам’яті, емоційної чутливості) та вольових якостей особистості студентів (наполегливості, цілеспрямованості, прагнення довести справу до кінця, посидючості тощо).

Тема 4. Організація і проведення студентського концерту для педагогів і студентів навчального закладу. Підбір фонограм для музично-педагогічного заходу (2 год.)

1. Складання проектів концертної програми для педагогів і студентів навчального закладу.
2. Проведення ділової гри-конкурсу „Затвердження програми концерту на засіданні худради”.
3. Колективне складання сценарію концерту.
4. Розподіл функцій серед організаторів концерту.
5. Робота у творчих групах (режисура; облаштування сцени, підбір фонограм, освітлення, завіса; музика в залі; підготовка афіші, книги відгуків та програм концерту (спільно з учасниками художньо-педагогічної майстерні); написання тексту для ведучих, створення костюмів; прибирання сцени тощо).
6. Вправа на розвиток педагогічної уваги й педагогічної спостережливості „Вслухаючись в музику”.
7. Індивідуальне виконання малюнквого тесту О. Венгера „Неіснуюча тварина”².
8. Музично-творчі вправи на розвиток здатності до музичного сприйняття, педагогічної інтерпретації, музичної й педагогічної імпровізації³.

Тема 5. Аналіз індивідуального композиторського та виконавського стилю музиканта – творчої індивідуальності (2 год.)

1. Індивідуальна музично-ритмічна імпровізація на тему „Я – педагог професійного навчання”.

---

¹ Венгер А.Л. Психологические рисуночные тесты /А.Л. Венгер. – М.: Владос-Пресс, 2005. – 159 с. С. 15.

² Венгер А.Л. Психологические рисуночные тесты /А.Л. Венгер. – М.: Владос-Пресс, 2005. – 159 с. С. 61-116.

³ Семёнова Е. М. Тренинг эмоциональной устойчивости педагога: учеб. пособие /Е. М. Семёнова. – М.: Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. – 224 с. С. 133.

2. Аналітична гра на основі прослуховування індивідуальних імпровізацій студентів „Яким є цей педагог ПТНЗ?”
3. Написання педагогічного есе на тему „Як я розумію вислів Г. де Бюффона: „Стиль – це людина з усіма її індивідуальними особливостями”.
4. Колективне визначення сутності понять „стиль”, „музичний стиль”, „стиль музично-творчої діяльності митця” на основі виконаних есе.
5. Груповий аналіз індивідуальних стилів творчої діяльності митців у галузі музичного мистецтва.
6. Вправа на розвиток педагогічної уваги й педагогічної спостережливості „Вслухаючись в музику”.
7. Індивідуальна робота з психологічною методикою А. Маркової–А. Никонової „Аналіз вчителем стилю своєї педагогічної діяльності”¹.
8. Виконання колективного музично-творчого проекту „Професійний заклад освіти ХХІ століття”.

Тема 6. Підготовка та захист індивідуального музично-педагогічного проекту (2 год.)

1. Створення індивідуальної музичної (вокальної, ритмічної, інструментальної) імпровізації на тему „Мій настрій”.
2. Аналітична гра на основі прослуховування імпровізацій „Діапазон настроїв у нашій студентській групі”.
3. Гра „Вільний мікрофон” на тему: „Навіщо потрібні проекти у педагогіці”.
4. Вправа на розвиток педагогічної уваги й педагогічної спостережливості „Вслухаючись в музику”.
5. Індивідуальна робота з графічним тестом У. Аве-Лаллемант „Зорі і хвилі”².
6. Музично-творчі вправи на розвиток самостійності, творчої активності, володіння сценічним самопочуттям, здатності до самовираження.

ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ

(20 год.)

Тема 1. Самопізнання власної творчої індивідуальності засобом пошуку „своєї” мелодії (створення лейтмотиву) (2 год.)

1. Музичне привітання учасників групи.
2. Теоретичне ознайомлення їх із сутністю та видами тематизму в музиці.
3. Пошук „свого” лейтмотиву в ході музичної імпровізації (ритмічної, квазі-інструментальної, інструментальної, вокальної).
4. Оволодіння уміннями розпізнавати стан і характер людини за її лейтмотивом (на матеріалі музичних фрагментів з опер).

---

¹ *Рогов Е.И.* Настольная книга практического психолога. – Кн. 2. / Н.И. Рогов. – М.: Владос, 1998.

² *Аве-Лаллемант У.* Графический тест «Звёзды и волны» / Урсула Аве-Лаллемант. – СПб.: Речь; Семантика-С, 2002. – 240 с.

5. Малюнок свого лейтмотиву.
6. Обмін враженнями.
7. Музичне прощання учасників групи.

Тема 2. Музичні вправи на розвиток компонентів творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійного навчання (2 год.)

1. Ритмічне привітання учасників групи.
2. Теоретичне ознайомлення їх із сутністю та видами музично-творчих вправ.
3. Виконання музичних вправ на розвиток відчуття ритму, звуковисотного слуху; слухової пам'яті, художньо-образного, імагінативного мислення; творчої, образної асоціативної педагогічної уяви; фантазії; музичних, творчих та педагогічних здібностей; музикальності, особистісних і професійних якостей, позитивної Я-концепції та ін.
4. Усний музичний диктант.
5. Обмін враженнями (рефлексія заняття).
6. Ритмічне прощання учасників групи.

Тема 3. Виконання музично-творчих завдань на виявлення характеру музичних творів та їх героїв (2 год.)

1. Вокальне привітання учасників групи.
2. Музично-психологічний масаж¹.
3. Слухання музики з визначенням її характеру та описом його за допомогою складання списку відповідних йому епітетів.
4. Порівняння складених студентами списків характерних ознак музичних творів з відображеними у „Словнику ознак характеру звучання емоцій” В. Ражникова².
5. Слухання уривків з опер, балетів, оперет; романсів, народних пісень, сучасної масової музики різних жанрів з наступним відображенням характеру героїв цих творів у малюнках, фігурках з пластиліну, віршах.
6. Колективне складання психологічних портретів героїв прослуханих музичних творів.
7. Колективне музично-педагогічне дослідження взаємозв'язку характеру й темпераменту.
8. Музична імпровізація на теми „Мій характер”, „Характер мого одногрупника”, „Характери викладачів нашого навчального закладу”.
9. Обмін враженнями (рефлексія заняття).
10. Вокальне прощання учасників групи.

Тема 4. Колективний музичного проекту (джем-сейшн) (2 год.)

1. Музично-ритмічне привітання учасників групи.

---

¹ Петрушин В.И. Музыкальная психотерапия: теория и практика: учеб. пособие /В.И. Петрушин. – М.: ВЛАДОС, 1999. – 176 с. С. 63-67.

² Ражников В. Г. Диалоги о музыкальной педагогике. – М.: Музыка, 1989. – 140 с.

2. Теоретичне ознайомлення їх із сутністю та традиціями виконання джем-сейшена.
3. Прослуховування аудіозаписів та перегляд відео-кліпів, на яких представлено джем-сейшн відомих виконавців пісень.
4. Підготовка до виконання учасниками джем-сейшену „Хочу бути педагогом-майстром” на мотив популярної пісні групи „Queen” „We will rock you”:
  - перегляд кліпу пісні;
  - розучування ритмічного малюнку пісні;
  - запис його за допомогою тривалостей;
  - написання слів до власного куплету й приспіву пісні у відповідності з її ритмічним малюнком і назвою;
  - вивчення мелодії пісні;
  - оволодіння ритмічним супроводом (2 притопа, 1 приплеск);
  - колективне виконання студентами запропонованого педагогом куплету пісні під власний ритмічний супровід;
  - почергове виконання студентами написаних ними куплетів під колективний музичний супровід і спільний приспів;
  - колективна ритмічна, інтонаційна імпровізація у ході виконання пісні.
5. Обмін враженнями (рефлексія заняття).
6. Музично-ритмічне прощання учасників групи.

Тема 5. Тренінг прискороного розвитку творчих обдарувань „Музика, що звучить у мені” (2 год.)*

1. Музичне привітання учасників групи.
2. Повідомлення цілей тренінгу та обговорення основних методологічних і теоретичних положень теми, що стосуються можливостей мистецтва зумовлювати сплеск талановитості.
3. Музично-психологічний масаж¹.
4. Музична психодіагностика „Ранжування мелодій за ступенем близькості до мелодії моєї душі”.
5. Вправи на зосередженість на внутрішньому „Я”.
6. Створення музичної п’єси:
  - студенти пробують різні музичні інструменти, вслухаючись в їх звуки; прислухаються до звуків немусичних предметів (склянок з водою, бляшанок, каструльок; брусків з дерева різних порід, пластмаси тощо);
  - гра зі звуком: поєднання різних регістрів, інструментів, спроби видалення звуку з інструменту різними способами;

---

* Тренінг проводився за адаптованою нами технологією прискороного розвитку творчих обдарувань Ю. Азарова (*Азаров Ю.П., Азарова Л.Н. Дорогу талантам! /Юрій Азаров, Людмила Азарова. – М.: Русскій міръ, 2005. – 552 с. С. 491-499.*)

¹ *Петрушин В.И. Музыкальная психотерапия: теория и практика: учеб. пособие /В.И. Петрушин. – М.: ВЛАДОС, 1999. – 176 с. С. 63-67.*

- створення найпростіших мелодичних побудов, поєднання їх у певну мелодію;
  - підбір акомпанементу до мелодії, складання слів до неї (за бажанням);
  - під керівництвом педагога здійснюється короткий колективний аналіз відомого твору світової музичної спадщини;
  - педагогом подається інформація про закони побудови музичної форми, гармонії, композиції, ладового тяжіння; прийоми підбору акомпанементу; виразне значення інтонації тощо; при цьому застосовується прийом „психотерапевтичного вибуху”¹;
  - студенти вносять корективи в свої музичні твори, цілісно їх програють чи проспівують; дають їм назву.
7. Виконання музичної п'єси на публіку, супроводжуваний (за бажанням) анотацією автора.
  8. Виконання малюнку „Музика, що звучить у мені”, в якому музичний зміст п'єси знаходить графічне чи живописне втілення.
  9. Обмін враженнями (рефлексія заняття).
  10. Музичне прощання учасників групи.

Тема 6. Організація і проведення студентського концерту для педагогів і студентів навчального закладу. Підбір фонограм для музично-педагогічного заходу (2 год.)

1. Чергові роздають програми концерту глядачам; звукооператор, світлооператор, оператор та працівники сцени забезпечують початок і проведення концерту.
2. Ведучі розпочинають і ведуть концерт.
3. Кожен з учасників музично-педагогічної творчої майстерні виступає на сцені з художнім номером.
4. Ведучі, завершуючи концерт, запрошують на сцену всіх його учасників, педагога творчої музично-педагогічної майстерні, адміністрацію і почесних гостей навчального закладу.
5. Виступи гостей та педагогів з оцінкою мистецької та педагогічної цінності музично-творчої діяльності учасників майстерні.
6. Запрошення глядачів поділитися враженнями від концерту в книзі відзивів.
7. Обмін студентів враженнями після концерту (рефлексія заняття).

Тема 7. Педагогічні роздуми під музику видатних вітчизняних та зарубіжних композиторів. Педагогічна інтерпретація музичних творів (написання творчої роботи) (2 год.)

---

¹ Тренінг проводився за адаптованою нами технологією прискореного розвитку творчих обдарувань Ю. Азарова (*Азаров Ю.П., Азарова Л.Н. Дорогу талантам! /Юрій Азаров, Людмила Азарова. – М.: Русскій міръ, 2005. – 552 с. С. 498.*)

1. Відвідування учасниками творчої майстерні концерту з музичних творів видатних вітчизняних та зарубіжних композиторів після попереднього ознайомлення з їхньою біографією й творчістю.
2. Написання самостійної творчої роботи, в якій викладено педагогічні роздуми над змістом музики, яка найбільше вразила студентів, та здійснено її педагогічну інтерпретацію.

Тема 8. Аналіз індивідуального композиторського та виконавського стилю музиканта – творчої індивідуальності (2 год.)

1. Музичне привітання учасників групи.
2. Повідомлення цілей заняття.
3. Брейн-стормінг „Вироблення критеріїв оцінки індивідуального музичного стилю”.
4. Порівняльний аналіз індивідуальних стилів творчої діяльності митців у галузі музичного мистецтва за розробленими критеріями.
5. Виявлення взаємозв'язку стилю з творчою індивідуальністю митця.
6. Створення музичних імпровізацій з наслідуванням творчої манери різних композиторів і виконавців.
7. Педагогічний консиліум на тему: „Вплив улюбленого музичного стилю педагога ПТНЗ на його творчу індивідуальність”.
8. Обмін враженнями (рефлексія заняття).
9. Музичне прощання учасників групи.

Тема 9. Відображення сутнісних ознак індивідуальності у музичних творах, мініатюрах, власній музичній імпровізації (2 год.)

1. Музичне привітання учасників групи. Повідомлення цілей заняття.
2. Вікторина „Вгадай мелодію” на основі прослуховування рингтонів мобільних телефонів студентів.
3. Аналіз зовнішніх проявів людської індивідуальності та підбір здатних адекватно їх відобразити музичних засобів художньої виразності.
4. Добір, прослуховування та аналіз музичних творів, у яких виразно відображена людська індивідуальність.
5. Презентація за допомогою музично-ритмічних засобів виразності особливостей власної творчої індивідуальності, творчої індивідуальності відомих митців (музикантів, кіноакторів, художників та ін.), творчої індивідуальності викладачів навчального закладу тощо.
6. Підбір музики до живописної картини (портрету, пейзажу, сцени з життя тощо) відповідно до розумінням студентом індивідуальності зображеної на ній людини, природи, взаємодії людей.
9. Обмін враженнями (рефлексія заняття).
10. Музично-ритмічне прощання учасників групи.

Тема 10. Підготовка та захист індивідуального музично-педагогічного проекту (2 год.)

1. Вступне слово педагога.

2. Представлення худради по оцінці індивідуальних музично-педагогічних проектів студентів.
3. Презентація студентами своїх індивідуальних музично-творчих педагогічних проектів.
4. Виступи членів худради.
5. Підготовка і проведення гала-концерту учасників творчої музично-педагогічної майстерні.
6. На завершення концерту – обмін враженнями від музично-творчої майстерні (педагогічна рефлексія).
7. Прощання учасників групи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. *Азаров Ю.П., Азарова Л.Н.* Дорогу талантам! /Юрий Азаров, Людмила Азарова. – М.: Русскій міръ, 2005. – 552 с.
2. *Декер-Фойгт Г.-Г.* Введение в музыкотерапию /Г.-Г. Декер-Фойгт. – СПб.: Питер, 2003. – 208 с.
3. *Петрушин В.И.* Музыкальная психология: учеб. пособие /В.И. Петрушин. – М.: ВЛАДОС, 1997. – 384 с.
4. *Петрушин В.И.* Музыкальная психотерапия: теория и практика: учеб. пособие /В.И. Петрушин. – М.: ВЛАДОС, 1999. – 176 с.
5. *Петрушин В. И.* Психология и педагогика художественного творчества: учеб. пособие / В. И. Петрушин. – М.: Академический Проект, Гаудеамус, 2006. – 490 с.
6. *Побережная Г. И.* Музыка в детской душе / Г. И. Побережная. – К.: Українське агенство інформації та друку „Рада”, 2007. – 80 с.
7. *Подуровский В.М., Сулова Н.В.* Психологическая коррекция музыкально-педагогической деятельности: учеб. пособие /В.М. Подуровский, Н.В. Сулова. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 320 с.
8. *Кокоренко В.Л.* Арт-технологии в подготовке специалистов помогающих профессий /В.Л. Кокоренко. – СПб.: Речь, 2005. – 101 с.
9. *Рождественская Н.В., Толшин А.В.* Креативность: пути развития и тренинги /Н.В. Рождественская, А.В. Толшин. – СПб.: Речь, 2006. – 320 с.
10. *Собчик Л. Н.* Введение в психологию индивидуальности /Л. Н. Собчик. – М.: ИПП-ИСП, 2000. – 512 с.

Додаткова:

1. *Арт-терапия в эпоху постмодерна* /под ред. А.И. Копытина. – СПб.: Речь; Семантика-С, 2002. – 224 с.
2. *Ермолаева-Томина Л.Б.* Психология художественного творчества: учеб. пособие. – 2-е изд. / Л.Б. Ермолаева-Томина. – М.: Академический Проект: Культура, 2005. – 304 с.

3. *Зинкевич-Евстигнеева Т.Д., Грабенко Т.М.* Практикум по креативной терапии /Т.Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т.М. Грабенко. – СПб.: Речь, 2003. – 400 с.
4. *Кэмпбелл Д.Дж.* Эффект Моцарта /Д.Дж. Кэмпбелл; пер. с англ. Л.М. Шукин. – Мн.: ООО «Попурри», 1999. – 320 с.
5. *Макаренко Г.* Музыка і філософія: Шопенгауер, Вагнер, Ніцше /Герман Макаренко. – К.: Факт, 2001. – 152 с.
6. *Пехота Е. Н.* Индивидуальность учителя: теория и практика: учеб пособие / Е. Н. Пехота. – Николаев, 1996. – 144 с.
7. *Побережная Г.И.* Музыкальные крылья судьбы /Г.И. Побережная. – К.: ДИА, 2008. – 76 с.
8. *Тарапата-Більченко Л.Г.* Філософія музики: навч. посіб. /Л.Г. Тарапата-Більченко. – Суми: СумДПУ ім.. А.С. Макаренка, 2004. – 76 с.
9. *Харнонкурт Н.* Музыка як мова звуків /Н. Харнонкурт; перекл. Г. Курков. – Суми: Собор, 2002. – 184 с.

1.3. Тематичний план варіативного елективного спецпрактикуму „Творча театрально-хореографічна педагогічна майстерня”

№ з/п	Тема	Кількість годин		
		пр	лаб	сам
1.	Соціальні й педагогічні функції театального та хореографічного мистецтва	2		2
2.	Творчо-розвивальний потенціал театального та хореографічного мистецтва	2		2
3.	Театральне мистецтво та хореографія як засоби розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання	2		2
4.	Самопізнання й самовираження творчої індивідуальності у спонтанному пластичному русі		2	2
5.	Театральні та хореографічні вправи на розвиток компонентів творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійного навчання		2	2
6.	Виконання творчих завдань на виявлення й втілення у пластичних рухах (танцювальних, пантомімічних тощо) різних типів темпераменту. Підбір та інсценізація уривків з художніх творів, у яких яскраво демонструються прояви темпераменту людини		2	2
7.	Колективний театрально-хореографічний проект „Танцюють всі” або „Танці з викладачами”		2	2
8.	Тренінг креативності		2	
9.	Підготовка і постановка студентського спектаклю	2	2	2
10.	Педагогічні роздуми у театрі та педагогічна інтерпретація спектаклю або балету (написання творчої роботи)		2	2
11.	Аналіз індивідуального стилю творчої діяльності актора, танцівника, режисера, балетмейстера	2	2	2
12.	Відображення сутнісних ознак індивідуальності у створеному хореографічному чи акторському образі		2	2
13.	Підготовка та захист індивідуального театального (хореографічного) педагогічного проекту	2	2	10
	Разом: 64 год.	12	20	32

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ (12 год.)

Тема 1. Соціальні й педагогічні функції театрального та хореографічного мистецтва (2 год.)

1. Бесіда педагога зі студентами за темою заняття (у звичайній обстановці та в масках). Порівняльний аналіз відчуттів студентів.
2. Спонтанні рухи студентів у масках по навчальному кабінету (під музику та без неї).
3. Обмін враженнями. Виявлення взаємозв'язку маски і моделі поведінки людини.
4. Написання міні-творів-роздумів на теми: „Життя – це театр, а люди – актори в ньому” (В. Шекспір); „Шива створив світ, танцюючи, допоки він танцює – світ існує” (давньоіндійська мудрість)
5. Круглий стіл з обговорення означених проблем.
6. Пластичне інтонування.
7. Кінематометричний тест „Зовнішній баланс” Є. Ільїна¹.
8. Вправи акторського тренінгу на розвиток креативності, емпатії, рефлексії, педагогічної інтуїції, педагогічного артистизму, динамізму та магнетизму особистості.

Тема 2. Творчо-розвивальний потенціал театрального та хореографічного мистецтва (2 год.)

1. Виконання драматичної (хореографічної) вправи-імпровазації „Оживи картину” на основі репродукції відомої художньої картини.
2. Колективний аналіз педагогічних драматизацій, визначення найбільш оригінальної.
3. Дебати на тему „Театрально-хореографічна творча діяльність потрібна лише майбутнім педагогам-хореографам та представникам театральних професій”.
4. Пластичне інтонування.
5. Індивідуальне виконання тесту „Плями Г. Роршаха, У. Хольцмана”².
6. Вправи акторського тренінгу на розвиток когнітивних процесів (відчуття партнера; рухової, образної, сюжетної, асоціативної, педагогічної уяви; емоційної пам'яті; художньо-образного, імагінативного мислення; фантазії; здатності до концентрації та розподілу уваги тощо)³.

---

¹ Грєнлюнд Э., Оганесян Н. Танцевальная терапия: Теория, методика, практика. – СПб.: Речь, 2004. – 288 с. С. 91-93.

² Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование / Анна Анастаси, Сюзан Урбина. – 7-е изд. – СПб.: Питер, 2006. – 688 с. С.450-458.

³ Семёнова Е. М. Тренинг эмоциональной устойчивости педагога: учеб. пособие / Е. М. Семёнова. – М.: Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. – 224 с. С. 130-137.

Тема 3. Театральне мистецтво та хореографія як засоби розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання (2 год.)

1. Хореографічна імпровізація (театральний монолог) на тему „Я – педагог професійної школи”.
2. Створення колективного психологічного портрету педагога професійного навчання як творчої індивідуальності на основі обговорення цих імпровізацій.
3. Складання індивідуальних програм розвитку творчої індивідуальності засобами театрального й хореографічного мистецтва.
4. Педагогічний аукціон „Найкращий театральний (хореографічний) педагогічний засіб для педагога ПТНЗ”.
5. Пластичне інтонування.
6. Індивідуальне виконання малюнкowego тесту О. Венгера „Красивий малюнок”¹.
7. Вправи акторського тренінгу на розвиток емоційних (емоційності, емоційної пам’яті, емоційної чутливості) та вольових якостей особистості студентів (наполегливості, цілеспрямованості тощо).

Тема 4. Підготовка і постановка студентського спектаклю (2 год.)

1. Написання сценарію спектаклю.
2. Проведення конкурсу сценаріїв. Вибір сценарію для постановки.
3. Розподіл функцій серед постановників спектаклю.
4. Робота у творчих групах (режисура; акторська трупа; хореографічна група; декорації, костюми, сценографія, підготовка афіші, книги відгуків та програм спектаклю (спільно з учасниками художньо-педагогічної майстерні); музичний супровід, звукорежисура, підбір фонограм, освітлення, завіса; музика в залі (спільно з учасниками музично-педагогічної майстерні).
5. Пластичне інтонування.
6. Індивідуальне виконання малюнкowego тесту О. Венгера „Неіснуюча тварина”².
7. Вправи акторського тренінгу на зняття м’язових затисків, розвиток психофізичної свободи, фантазії, творчої уяви, здатності до педагогічної інтерпретації змісту хореографічного чи драматичного уривку, хореографічної й педагогічної імпровізації³.

Тема 5. Аналіз індивідуального стилю творчої діяльності актора, танцівника, режисера, балетмейстера (2 год.)

---

¹ Венгер А.Л. Психологические рисуночные тесты /А.Л. Венгер. – М.: Владос-Пресс, 2005. – 159 с. С. 15.

² Венгер А.Л. Психологические рисуночные тесты /А.Л. Венгер. – М.: Владос-Пресс, 2005. – 159 с. С. 61-116.

³ Семёнова Е. М. Тренинг эмоциональной устойчивости педагога: учеб. пособие /Е. М. Семёнова. – М.: Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. – 224 с. С. 133.

1. Пантомімічна імпровізація на тему „Я – педагог професійного навчання”.
2. Аналітична гра на основі перегляду індивідуальних імпровізацій студентів „Яким є цей педагог ПТНЗ?”
3. Написання педагогічного есе на тему „Як я розумію вислів Г. де Бюффона: „Стиль – це людина з усіма її індивідуальними особливостями”
4. Колективне визначення сутності понять „стиль”, „хореографічний стиль”, „стиль танцівника (актора, режисера)” на основі виконаних есе.
5. Груповий аналіз індивідуальних стилів творчої діяльності митців у галузі хореографічного й театрального мистецтва.
6. Пластичне інтонування.
7. Індивідуальна робота з психологічною методикою А. Маркової–А. Никонової „Аналіз вчителем стилю своєї педагогічної діяльності”¹.
8. Колективна театральна-хореографічна імпровізація „Експерсія по професійному закладу освіти ХХІ століття”.

Тема 6. Підготовка та захист індивідуального театального (хореографічного) педагогічного проекту (2 год.)

1. Створення індивідуальної хореографічної імпровізації на тему „Мій настрій”.
2. Аналітична гра на основі перегляду імпровізацій „Діапазон настроїв у нашій студентській групі”.
3. Гра „Вільний мікрофон” на тему: „Навіщо потрібні проекти у педагогіці”.
4. Виконання акторських етюдів.
5. Індивідуальна робота з графічним тестом У. Аве-Лаллемант „Зорі і хвилі”².
6. Вправи акторського тренінгу на розвиток самостійності, творчої активності, володіння сценічним самопочуттям, здатності до самовираження, вміння „тримати” аудиторію.

ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ

(20 год.)

Тема 1. Самопізнання й самовираження творчої індивідуальності у спонтанному пластичному русі (2 год.)

1. Пантомімічне привітання учасників групи.
2. Теоретичне ознайомлення їх з лексикою та семантикою пластичних рухів як засобів самовираження особистості.
3. Пошук „свого” руху в ході хореографічної (пантомімічної) імпровізації.
4. Оволодіння уміннями розпізнавати стан і характер людини за її рухами (на матеріалі музичних фрагментів з балетів, сценічних танців).

---

¹ *Рогов Е.И.* Настольная книга практического психолога. – Кн. 2. / Н.И. Рогов. – М.: Владос, 1998.

² *Аве-Лаллемант У.* Графический тест «Звёзды и волны» / Урсула Аве-Лаллемант. – СПб.: Речь; Семантика-С, 2002. – 240 с.

5. Підбір поетичних чи прозових уривків з художніх творів або створення студентами власних текстів для синхронного озвучування пластичної імпровізації, балетної вистави чи сценічного танцю.
6. Обмін враженнями.
7. Пантомімічне прощання учасників групи.

Тема 2. Театральні та хореографічні вправи на розвиток компонентів творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійного навчання (2 год.)

1. Танцювальне привітання учасників групи.
2. Теоретичне ознайомлення їх із сутністю акторського тренінгу та видами творчих хореографічних вправ.
3. Виконання сольних, парних та масових етюдів; вправ акторського тренінгу та хореографічних вправ на розвиток кінестетичних відчуттів, рухової пам'яті, відчуття м'язової свободи і м'язової радості, асоціативного, художньо-образного, імагінативного мислення, вміння мислити дією; творчої, образної педагогічної уяви; фантазії; художніх, творчих та педагогічних здібностей; здатності до перевтілення; проникнення до ролі; до сценічного спілкування, позитивної Я-концепції та ін.
4. Танець-хоровод під народні мелодії¹.
5. Обмін враженнями (рефлексія заняття).
6. Танцювальне прощання учасників групи.

Тема 3. Виконання творчих завдань на виявлення й втілення у пластичних рухах (танцювальних, пантомімічних тощо) різних типів темпераменту. Підбір та інсценізація уривків з художніх творів, у яких яскраво демонструються прояви темпераменту людини (2 год.)

1. Привітання учасників групи (різної модальності).
2. Вільні рухи під музику у різних темпах.
3. Перегляд німих та сучасних фільмів з визначенням темпераменту героїв.
4. Читання та інсценізація уривків з художніх творів, у яких яскраво демонструються прояви темпераменту героїв.
5. Сценічна імпровізація на основі ситуацій з проаналізованих уривків зі зміною темпераментів героїв.
6. Колективне педагогічне дослідження взаємозв'язку темпераменту, характеру й поведінки людини.
7. Хореографічна імпровізація на тему „Типи темпераментів”.
8. Обмін враженнями (рефлексія заняття).
9. Прощання учасників групи (різної модальності).

---

¹ Шкурко Т.А. Танцевально-експресивный тренинг /Т.А. Шкурко. – СПб.: Речь, 2003. – 192 с. С. 80.

Тема 4. Колективний театрально-хореографічний проект „Танцюють всі!” або „Танці з викладачами” (2 год.)

1. Привітання та представлення учасників і журі (ведучі).
2. Оголошення умов проведення конкурсу.
3. Виступи танцювальних пар.
4. Оголошення оцінки журі.
5. Інтерв'ю ведучих з учасниками шоу.
6. Парад танцювальних пар.
7. Прощання з учасниками.

Тема 5. Тренінг креативності (2 год.)

1. Привітання учасників групи оригінальним способом.
2. Теоретичне ознайомлення їх із сутністю та ознаками креативності.
3. Індивідуальне виконання вправ з педагогічної майстерності та етюдів педагогічної драматизації на теми „Якби я був (була)...”, „Якщо б...”
5. Колективна імпровізація щодо вигадування й одночасного сценічного втілення історій на професійно-педагогічні теми.
6. Вправи акторського тренінгу на розвиток креативності.
7. Створення сценічно-хореографічних пародій на відомих естрадних виконавців під фонограми їхніх пісень.
8. Обмін враженнями (рефлексія заняття).
9. Прощання учасників групи оригінальним способом.

Тема 6. Підготовка і постановка студентського спектаклю (2 год.)

1. Колективне обговорення та вибір теми спектаклю (брейн-стормінг).
2. Формування творчих груп.
3. Розподіл ролей.
4. Підготовка декорацій, бутафорії, костюмів, афіш і програм, оформлення глядацького залу.
5. Підбір музичного супроводу, створення фонограм, розучування музичних номерів.
6. Підготовка танцювальних номерів.
7. Проведення репетиції.
8. Показ театральної вистави.
9. Виступи студентів-„театральних критиків”.
10. Обмін враженнями (рефлексія заняття).

Тема 7. Педагогічні роздуми у театрі та педагогічна інтерпретація спектаклю або балету (написання творчої роботи) (2 год.)

1. Відвідування учасниками творчої майстерні театральної вистави після попереднього ознайомлення з творчістю її автора та виконавців.
2. Написання самостійної творчої роботи, в якій викладено педагогічні роздуми над змістом вистави та здійснено її педагогічну інтерпретацію.

Тема 8. Аналіз індивідуального стилю творчої діяльності актора, танцівника, режисера, балетмейстера (2 год.)

1. Мімічне (пантомімічне) привітання учасників групи.
2. Повідомлення цілей заняття.
3. Брейн-стормінг „Вироблення критеріїв оцінки індивідуального стилю творчої діяльності актора (танцівника, режисера, балетмейстера)”.
4. Порівняльний аналіз індивідуальних стилів творчої діяльності митців у галузі театрального (хореографічного) мистецтва за розробленими критеріями.
5. Виявлення взаємозв'язку стилю з творчою індивідуальністю митця.
6. Створення акторських імпровізацій з наслідуванням творчої манери різних виконавців.
7. Педагогічний консиліум на тему: „Вплив улюбленого танцювального стилю педагога ПТНЗ на його творчу індивідуальність”.
8. Обмін враженнями (рефлексія заняття).
9. Хореографічне прощання учасників групи.

Тема 9. Відображення сутнісних ознак індивідуальності у створеному хореографічному чи акторському образі (2 год.)

1. Хореографічне привітання учасників групи.
2. Повідомлення цілей заняття.
3. Аналіз зовнішніх проявів людської індивідуальності та підбір здатних адекватно їх відобразити акторських та хореографічних засобів художньої виразності.
4. Добір, виразне читання та аналіз художніх творів, у яких виразно відображена людська індивідуальність.
5. Виконання акторських етюдів, що репрезентують особливості власної творчої індивідуальності, творчої індивідуальності відомих митців (музикантів, кіноакторів, художників та ін.), творчої індивідуальності викладачів навчального закладу тощо.
6. „Оживлення” сюжетних живописних картин із зображенням сцен з життя та різних ситуацій взаємодії людей.
7. Обмін враженнями (рефлексія заняття).
8. Прощання учасників групи у заданій педагогом ситуації.

Тема 10. Підготовка та захист індивідуального театрального (хореографічного) педагогічного проекту (2 год.)

1. Вступне слово педагога.
2. Представлення хурдади по оцінці індивідуальних театральних чи хореографічних педагогічних проектів студентів.
3. Презентація студентами своїх індивідуальних творчих педагогічних проектів.
4. Виступи членів хурдади.
5. Підготовка і проведення фестивалю учасників творчої педагогічної театрально-хореографічної майстерні.

6. Обмін враженнями від творчої майстерні (педагогічна рефлексія).
7. Прощання учасників групи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. *Абрамян В.Ц.* Театральна педагогіка: [навч. посібник]. / В.Ц. Абрамян. – К.: Лібра, 1996. – 224 с.
2. *Азаров Ю.П., Азарова Л.Н.* Дорогу талантам! /Юрий Азаров, Людмила Азарова. – М.: Русскій міръ, 2005. – 552 с.
3. *Андерсен-Уоррен М., Грейнджер Р.* Драма-терапия / М. Андерсен-Уоррен, Р. Грейнджер. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с.
4. *Булатова О.С.* Педагогический артистизм: учеб. пособие / О.С. Булатова. – М.: Изд. центр „Академия”, 2001. – 240с.
5. *Грачёва Л.В.* Актёрский тренинг: теория и практика /Л.В. Грачёва. – СПб.: Речь, 2003. – 168 с.
6. *Гиппиус С.В.* Гимнастика чувств / Сергей Васильевич Гиппиус. – Л.-М.: Искусство, 1967. – 296 с.
7. *Кокоренко В.Л.* Арт-технологии в подготовке специалистов помогающих профессий /В.Л. Кокоренко. – СПб.: Речь, 2005. – 101 с.
8. *Радина Н.К.* Истории и сказки в психологической практике /Н.К. Радина. – СПб.: Речь, 2006. – 208 с.
9. *Рождественская Н.В., Толшин А.В.* Креативность: пути развития и тренинги /Н.В. Рождественская, А.В. Толшин. – СПб.: Речь, 2006. – 320 с.

Додаткова:

1. *Арт-терапия в эпоху постмодерна* /под ред. А.И. Копытина. – СПб.: Речь; Семантика-С, 2002. – 224 с.
2. *Драматерапия* / ред. С. Митчелл; пер. с англ. А. Науменко. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2002. – 320 с.
3. *Ермолаева-Томина Л.Б.* Психология художественного творчества: учеб. пособие. – 2-е изд. / Л.Б. Ермолаева-Томина. – М.: Академический Проект: Культура, 2005. – 304 с.
4. *Захава Б.Е.* мастерство актёра и режиссера: учеб. пособие /Б.Е. Захава. – изд. 4-е, испр. и доп. – М.: Просвещение, 1978. – 334 с.
5. *Зинкевич-Евстигнеева Т.Д., Грабенко Т.М.* Практикум по креативной терапии /Т.Д. Зинкевич-Евстигнеева, Т.М. Грабенко. – СПб.: Речь, 2003. – 400 с.
6. *Менегетти А.* Кино, театр, бессознательное /Антонио Менегетти. – М.: ННБФ „Онтопсихология”, 2003. – Т.2. – 224 с.

Якщо в ході реалізації викладеної вище педагогічної технології розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійного навчання засобами мистецтва не порушувати логіки та послідовності її складових, то очікуваним педагогічним результатом її впровадження стане яскрава, креативна й гуманна їхня творча індивідуальність. Виявлений художньо-творчий потенціал особистості студентів (за Ю. Азаровим – “нові аудіовізуальні дані”) неодмінно

позначиться на усій їхній життєдіяльності, надасть йому нове дихання, новий ритм життя¹. А ритм як “музика у музиці” (Ф. Шеллінг) виконує, на переконання Ю. Азарова, дивовижну роль у розвитку таланту, оскільки “спрямований, з одного боку, до глибин людського Я, а з іншого – створює поза людиною, у світі оточуючих її людей свого роду творчий простір, простір Любові, Свободи й Творення”, в якому тільки й народжується творча індивідуальність.

Вважаємо, що такий “ненауковий”, поетичний опис результату застосування запропонованої педагогічної технології анітрохи не суперечить науковому підходу до оцінки її ефективності у розвитку творчої індивідуальності студентів професійно-педагогічних навчальних закладів засобами мистецтва.

Зважаючи на те, що оволодіння майбутніми педагогами професійної школи цією технологією є важливим чинником становлення їхньої творчої індивідуальності, наводимо нижче конспект лекції з курсу “Основи педагогічної майстерності”, метою якої є ознайомлення студентів із сутністю та складовими технології розвитку їхньої творчої індивідуальності на основі використання мистецтва.

ЛЕКЦІЯ З НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ “ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ”

Технологія розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання на основі використання мистецтва

Мета: ознайомити студентів з технологією саморозвитку власної творчої індивідуальності засобами мистецтва й сформувати в них мотивацію до самовдосконалення своєї педагогічної майстерності на основі цієї технології.

Завдання:

1. Пояснити майбутнім педагогам ППНЗ сутність технологічного підходу в освіті.
2. Обґрунтувати взаємозв'язок педагогічної майстерності й педагогічної технології (педагогічна майстерність як досконале володіння викладачем технологіями навчання, виховання та розвитку особистості).
3. Розкрити зміст, структуру та алгоритм технології розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійної школи на основі використання мистецтва.
4. Викликати в студентів інтерес до цієї технології та бажання опанувати її з метою власного професійного саморозвитку.

Концепція лекції: Технологічний підхід в освіті відповідає інноваційним тенденціям її розвитку й відображає сутність педагогічної майстерності як мистецтва педагогічної дії, досконалого володіння педагогічними технологіями.

---

¹ Азаров Ю.П., Азарова Л.Н. Дорогу талантам! / Юрий Азаров, Людмила Азарова. – М.: Русский миръ, 2005. – 552 с. – С. 27.

Традиційні педагогічні технології вже не можуть задовольняти сучасну освітню практику і втрачають свою ефективність через відсутність інтересу до них з боку педагогів та вихованців. Тому для того, щоб забезпечити ефективність професійно-педагогічної діяльності, педагог повинен оволодівати інноваційними інтерактивними технологіями навчання, виховання та професійного саморозвитку. Серед цих технологій особливе місце належить мистецьким технологіям. Отже, ознайомлення з ними сприятиме розширенню педагогічних можливостей педагогів професійного навчання й підвищенню рівня їхньої педагогічної майстерності.

Питання лекції:

1. Технологічний підхід в освіті.
2. Сутність, якості та види педагогічних технологій.
3. Зміст і складові технології розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання на основі використання мистецтва:
  - а) педагогічне цілепокладання;
  - б) відбір і структурування змісту мистецького компонента професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів ПТНЗ;
  - в) педагогічний результат.

Рекомендована література:

1. Азаров Ю.П., Азарова Л.Н. Дорогу талантам! / Юрий Азаров, Людмила Азарова. – М.: Русскій міръ, 2005. – 552 с.
2. Беспалько В. Слагаемые педагогической технологии / В. Беспалько. – М., 1989. – 366 с.
3. Ершова А.П., Букатов В.М. Режиссура урока, общения и поведения учителя. Педагогика как практическая режиссура / А.П. Ершова, В.М. Букатов. – М.: Ин-т практ. Психол. – Воронеж: МОДЭК, 1995. – 268 с.
4. Мільто Л.О. Технології розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога / Л.О. Мільто // Педагогічна творчість: методологія, теорія, технології: монографія / В. П. Андрущенко, С.О. Сисоєва, Н. В. Гузій та ін. / за ред. С.О. Сисоєвої, Н.В. Гузій. – К. НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. – 183 с. – С. 152-167.
5. Монахов В.М. Технологические основы проектирования и конструирования учебного процесса / В.М. Монахов. – Волгоград, 1995.
6. Окунев А. Как учить, не учат / А. Окунев. – СПб.: Питер Пресс, 1996. – 448 с.
7. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: Учебник / С.А. Смирнов, И.Б. Котова, Е.Н. Шиянов и др.; под ред. С.А. Смирнова. – 4-е изд., испр. – М.: Академия, 2001. – 512 с.
8. Педагогическое мастерство и педагогические технологии: учеб. пособие / под ред. Л.К. Гребёнкиной, Л.А. Байковой. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Педагогическое об-во России, 2001. – 256 с.

9. Педагогічна майстерність: підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с.
10. Педагогічна майстерність: хрестоматія / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна. – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 462 с.

Очікуваний результат: усвідомлення студентами сутності педагогічної майстерності як досконалого володіння педагогічними технологіями; формування в них мотивації до професійного та особистісного саморозвитку на основі технології розвитку творчої індивідуальності засобами мистецтва.

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЇ

1. Технологічний підхід в освіті

В умовах зростаючої технологізації усіх ланок суспільного життя та виробництва набуває все більшої популярності в освіті технологічний підхід до розгляду педагогічних явищ і процесів, зокрема, до професійної підготовки майбутніх педагогів ПТНЗ. Визначаючи пріоритети розвитку педагогічної освіти у ХХІ ст., В. Кремень проголосив у якості першочергового її завдання підготовку високопрофесійних педагогів, які відповідають інтеграційному критерію “педагогічна майстерність + мистецтво комунікативності + нові технології”.

2. Сутність, якості та види педагогічних технологій

Розробляючи педагогічні технології, науковці виходять з розуміння їх як: проекту певної педагогічної системи, що реалізується практично (В. Безпалько, Н. Щуркова); продуманої в усіх деталях моделі педагогічної діяльності, що охоплює собою проектування, організацію й проведення педагогічного процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя (В. Монахов).

Важливого значення для розуміння сутності педагогічних технологій має визначення вченими їх *якостей* (концептуальність; системність; керованість; ефективність; відтворюваність)¹; *аспектів* (наукового, процесуально-описового, процесуально-дієвого)²; *рівнів* (загальнопедагогічного, частково-методичного (предметного), локального (модульного))³; *складових* (цілі, зміст, засоби і методи навчання, алгоритм діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу (Б. Айсмонтас); мета, теоретичні засади, зміст, дидактичний комплекс (педагогічні умови, методи, прийоми, засоби, інформаційно-технічне забезпечення) та результат навчально-виховного процесу (Г. Сазоненко); система операцій, технічних дій та функцій, що реалізуються суб'єктами навчання на кожному з етапів даного процесу (Г. Коджаспірова) тощо).

---

¹ Айсмонтас Б.Б. Теория обучения / Б.Б. Айсмонтас. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2002. – 176 с. – С. 62.

² Там само. – С. 60.

³ Там само. – С. 61.

Останнім часом у педагогіці пріоритетного значення набувають **інноваційні креативні педагогічні технології**, серед яких вагоме місце посідають мистецькі, зокрема, технологія створення пізнавально-активного поля естетичного потенціалу (М. Лещенко); мистецька технологія прискореного розвитку творчих обдарувань (Ю. Азаров); технологія педагогічної драматизації (С. Фейгінов) та ін.

3. Зміст і складові технології розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання на основі використання мистецтва

Ознайомлення з цими педагогічними технологіями та їх творче осмислення дозволило розробити **технологію** розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання на основі використання мистецтва.

Вона становить собою *цілісну алгоритмізовану систему операцій і дій, що забезпечують педагогічне цілепокладання, змістові, інформаційно-предметні та процесуальні аспекти розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів ПТНЗ засобами мистецтва, а також моніторинг якості цього процесу.*

Сутність цієї технології полягає в організації означеної підготовки, виходячи з необхідності пошуку студентами відповідей на запитання: “Навіщо це мені?”, “Чи хочу я цього?”, “Що мені подобається?”, “Чого я хочу?”, “Як це хочу робити?”.

За такої організації навчально-виховного процесу творча індивідуальність майбутніх педагогів ПТНЗ стає сенсом і метою діяльності професійно-педагогічного навчального закладу. А остання спрямовується на “відкриття” їм власних сильних і слабких сторін у творчій педагогічно-мистецькій діяльності, відштовхуючись від наявного в них рівня професійного, творчого й художньо-естетичного розвитку, й поступово розширюючи їхні “художньо-творчі обрії” від утилітарного й гедоністичного розуміння значення мистецтва – до формування естетичних смаків і потреби у прекрасному, спрямованості на перенесення цього прекрасного до своєї професійно-педагогічної діяльності.

Технологія розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійної школи засобами мистецтва характеризується: *діалогічністю, діяльнісно-творчим підходом, естетично-розвивальною спрямованістю; педагогічною підтримкою особистості студента, наданням йому свободи для прийняття самостійних рішень, творчості, вибору змісту й способів учіння та поведінки.*

Складовими цієї технології є: *педагогічне цілепокладання; відбір і структурування змісту мистецького компонента професійно-педагогічної підготовки студентів як системи розвитку їхньої творчої індивідуальності; інформаційно-предметні та процесуальні його складові (форми, методи, прийоми навчання, алгоритм діяльності його суб'єктів); науково-методичне та навчально-методичне забезпечення даного процесу; його результат.*

а) Педагогічне цілепокладання.

Педагогічне цілепокладання передбачає визначення й дотримання принципів, мети і завдань розвитку творчої індивідуальності студентів професійно-педагогічних навчальних закладів.

В основі технології розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійного навчання лежить *принцип посилення креативності змісту навчальних дисциплін шляхом впровадження до нього мистецького компонента*. Це забезпечує реалізацію похідних від нього принципів і підходів, зокрема: виховання на високому (Б. Вишеславцев); єдності насолоди, творчості й надзусиль; безумовного прийняття вихованця, щедрості в оцінці його здібностей та результатів діяльності (Ю. Азаров); виконання діяльності “зі зворушеною легкістю, радістю й простотою” (І. Ільїн); ненав’язливості залучення студентів до мистецтва й художньо-творчої діяльності; забезпечення їхньої суб’єктності у педагогічно-мистецькій діяльності й співтворчої активності в процесі естетичного переживання тощо.

Основоположним принципом запропонованої педагогічної технології є *опора на образ*, оскільки, за ствердженням психологів, “підсвідомість не розуміє позитивного чи негативного смислу, вона розуміє лише образи” (Л. Бурбо).

Образ, образне мислення нерозривно пов’язані з уявою. Як конкретно-чуттєва форма відображення дійсності чи пізнання світу образність є основою творчості у будь-якій професійній діяльності та підвалиною для розвитку творчої індивідуальності особистості. Так, Ю. Азаров зазначає, що у підсвідомості кожної людини живуть неактуалізовані на даний момент образи, міради кольорових та світлових відтінків, сюжетів, уявних сцен і ситуацій, які за умови педагогічно продуманого впливу актуалізуються і, вибагливо поєднуючись, зумовлюють інсайт. Чим більш яскравими будуть збережені в пам’яті образи, кольори, лінії, поєднання й взаємопереходи світлових рефлексів, полисків та відтінків, тим більше можливостей буде для реалізації творчого задуму.

Доводячи психологічну й педагогічну впливовість образу, І. Бех обґрунтував закони емоційного впливу художнього образу на людину: сенсомоторної цілісності, емоційного узагальнення, спрямовуючої сили первинної емоційної реакції, переживання переживань, розгляду емоції як психологічної дії, зворушливого емоційного впливу, виразності стимулу. Покладення в основу розробки технології розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійної школи засобами мистецтва описаних вище принципів і законів змінює педагогічну позицію викладача професійно-педагогічного навчального закладу. Його завданням стає заохочення студентів до творчої педагогічно-мистецької діяльності, підтримка їхнього сходження до власної творчої індивідуальності та надання їм допомоги у визначенні власних параметрів навчання й пошуку інформації.

Успішність цього процесу забезпечується суб’єкт-суб’єктними відносинами, демократичністю комунікативних позицій викладача і студента, активністю сторін, за якої кожна з них не лише відчуває вплив, але й сама однаковою мірою впливає на іншу. Це дозволяє в ході відкритого діалогу

стимулювати розвиток позитивної мотивації студента, формування в нього професійно значущих особистісних якостей, становлення його професійної самосвідомості й творчої індивідуальності.

б) Відбір і структурування змісту мистецького компонента професійно-педагогічної підготовки студентів професійно-педагогічних навчальних закладів як системи розвитку їхньої творчої індивідуальності.

Як базовий елемент технології розвитку творчої індивідуальності студентів на основі використання мистецтва, педагогічне цілепокладання детермінує усі наступні її складові, передусім, **зміст** мистецького компонента професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів ПТНЗ.

Останній може розглядатися не лише як система мистецько-педагогічних та мистецтвознавчих “наукових знань, практичних умінь і навичок, світоглядних і морально-естетичних ідей”¹, але і як “педагогічно адаптований соціальний досвід людства, ізоморфний за структурою людській культурі в усій її повноті”². Відповідно до такого тлумачення, зміст мистецького компонента має охоплювати, окрім сформульованих відповідним чином професійних педагогічно-мистецьких знань та досвіду репродуктивної педагогічно-мистецької діяльності за визначеними стандартами, ще й досвід художньо-творчої педагогічної діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до світу, засвоєння якого забезпечує розвиток особистості.

Оскільки успішність будь-якої діяльності залежить від спрямованості особистості на її здійснення, то **алгоритм** технології розвитку творчої індивідуальності студентів на основі використання мистецтва передбачає *мотивацію їх до творчої педагогічно-мистецької діяльності + набуття педагогічно-мистецьких та мистецтвознавчих знань + вироблення педагогічно значущих художньо-творчих умінь + формування педагогічних цінностей.*

Відповідно до цих елементів, зміст технології структуровано за чотирма **блоками**: *мотиваційним, когнітивним, праксеологічним та аксіологічним.*

Враховуючи те, що обсяг і наповнення мистецького компонента змісту технології розвитку творчої індивідуальності студентів професійно-педагогічних навчальних закладів має узгоджуватися з державними стандартами вищої педагогічної освіти, постає необхідність визначення **критеріїв його відбору й структурування**. Такими критеріями є: гуманістичний і високохудожній зміст творів мистецтва; представленість у ньому педагогічно значущих ідей; зв'язок художніх творів з національною культурою й майбутньою професійною діяльністю студентів; здатність викликати в них сильне емоційне переживання, здивування, захоплення; спроможність забезпечувати єдність процесів їхньої індивідуалізації та національно-культурної ідентифікації, впливати на формування в них професійних, педагогічних і творчих якостей; доступність мистецьких творів для сприйняття, їх розвивальний потенціал; здатність забезпечувати гуманістичну спрямованість творчої індивідуальності студентів; можливість

¹ Харламов И.Ф. Педагогика: Учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Высш. шк., 1990. – С. 128.

² Краевский В.В. Общие основы педагогики: Учебник. – М.: Академия, 2003. – С. 43.

встановлювати на основі мистецьких творів міжпредметні зв'язки зі змістом різних навчальних дисциплін та здійснювати добір педагогічних форм і методів їх опрацювання, відповідно до здібностей, естетичного досвіду й художніх смаків майбутніх педагогів ПТНЗ тощо. Останнє є, на нашу думку, принципово важливим, оскільки, як доведено вченими в галузі музичної психології, людиною краще сприймаються ті твори, які їй знайомі. Невідомі художні твори, навіть високої мистецької якості, сприймаються нею прихильно лише за умови, що вони співпадають з притаманною кожній людині “емоційною мелодією” або після повторного прослуховування.

Реалізація змісту технології розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійного навчання засобами мистецтва неможлива без розробки її **інформаційно-предметних та процесуальних компонентів**, що реалізуються як **форми, методи, прийоми навчально-виховної роботи, алгоритми діяльності суб'єктів педагогічного процесу**.

Основними формами навчальної й позанавчальної діяльності у професійно-педагогічному закладі освіти визначено: **професійно-мистецькі; педагогічно-мистецькі; науково-мистецькі та культурно-мистецькі**. Цінність цих форм позанавчальної педагогічно-мистецької діяльності полягає в тому, що вони дозволяють водночас і виховувати майбутніх педагогів професійного навчання, і розвивати їх професійні вміння та навички, і збагачувати їхній культурний досвід, й сприяти становленню їхньої національно-культурної ідентичності в єдності з формуванням творчої індивідуальності.

Забезпеченню ефективності впровадження мистецької технології розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів ПТНЗ до навчально-виховного процесу професійно-педагогічних закладів освіти сприяє її **науково-методичний та навчально-методичний супровід**, що охоплює: навчально-методичні комплекси з різних дисциплін, дидактичні та наочні засоби, науково-методичні матеріали та навчально-методичне забезпечення.

в) Педагогічний результат.

Використання цих матеріалів у ході реалізації технології розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів професійного навчання засобами мистецтва при неухильному дотриманні її змісту, структури та алгоритму гарантовано забезпечить її очікуваний **педагогічний результат**, яким є творча індивідуальність молодого педагога ПТНЗ, що відзначається яскравістю, культуровідповідністю й гуманністю.